



Pokrajinski zavod
za socijalnu zaštitu

СМЕРНИЦЕ ЗА ПОВРЕМЕНИ ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ

Група аутора

АУТОРИ:

Аничих Весна,

Центар за породични смештај и усвојење Нови Сад

Благојевић Виолета,

Центар за породични смештај и усвојење Ниш

Грујић Добрила,

Центар за породични смештај и усвојење Београд

Миловановић Душанка,

Центар за социјални рад „Солидарност“ Крагујевац

Пилиповић Којић Мирјана,

Центар за социјални рад Града Новог Сада

Поповић Љиљана,

Републички завод за социјалну заштиту

Ранђеловић Јаворка,

Центар за социјални рад „Свети Сава“ Ниш

Симендић Оливера,

Градски центар за социјални рад у Београду

Сорак Славиша,

Центар за породични смештај и усвојење Крагујевац

Текић Весна,

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Издавач
ПОКРАЈИНСКИ ЗАВОД ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ
Булевар Михајла Пупина 25 Нови Сад
www.pzsz.gov.rs

Координаторке пројекта саветнице за социјалну заштиту:
Татијана Грнчарски, дипломирана социјална радница
Маја Думнић, дипломирана психолошкиња

За издавача:
Рада Митровић
Директорка ПЗСЗ

Лектура:
Зоран Јеремић

Коректура:
Раденко Вуксановић

Технички уредник
Радомир Богдановић

Штампа
Графичар, Ужице

Тираж
500

Нови Сад, 2016
ISBN

Свако умножавање, копирање, прештамавање или смештање на било какав медиј подлеже предходном одобрењу од стране издавача.

Публикација СМЕРНИЦЕ ЗА ПОВРЕМЕНИ ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ је припремљена и одштампана у оквиру пројекта : „Развој сродничког хранитељства, подељене бриге за децу са сметњама у развоју и културно компетентне праксе у социјалном раду“ који Покрајински завод за социјалну заштиту реализује у оквиру ширег пројекта “Унапређење права детета кроз јачање система правосуђа и социјалне заштите у Србији“ који финансира Европска унија, а спроводи УНИЦЕФ у партнерству са Министарством правде и Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања. Садржај и ставови изнети у овој публикацији не изражавају нужно ставове УНИЦЕФ-а, Европске уније, Министарства правде или Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.



Пројекат
финансира
Европска
унија



Република Србија
МИНИСТАРСТВО
ПРАВДЕ



Република Србија
МИНИСТАРСТВО ЗА
РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ,
БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА
ПИТАЊА



Садржај

ПРЕДГОВОР	7
УВОД	9
1. ПОТРЕБЕ ЗА УВОЂЕЊЕМ ПОВРЕМЕНОГ ПОРОДИЧНОГ СМЕШТАЈА	11
1.1.Сврха услуге	12
1.2.Циљеви услуге	13
1.3. Исходи услуге	13
1.4. Корисници услуге	14
1.5. Пружаоци услуге	19
1.7. Специфичности услуге	20
1.8. Садржај услуге	23
1.9. Стандарди пружања услуге	25
1.10. Сличности и разлике повременог од других облика породичног смештаја	28
1.11. Подршка пружаоцима услуге и биолошкој породици	33
1.12. Улога и рад саветника за хранитељство	34
1.13. Накнада за пружање услуге	36
1.14. Вођење документације	37
2. ПРОЦЕНА ПОТРЕБА КОРИСНИКА	39
2.1. Потребe детета/младе особе	40
2.2. Капацитети за родитељство	43
2.3. Фактори породичне средине	43
3. ПРОЦЕНА ПОТЕНЦИЈАЛНИХ ПРУЖАЛАЦА	47
УСЛУГЕ	47
3.1. Искуство пружалаца услуге у бризи о деци/младима са сметњама у развоју са освртом на ризике	47
3.2. Партнерски рад са родитељским породицама са освртом на личне карактеристике, знања и вештине за тимски рад	48

3.3. Доступност пружалаца услуге са освртом на „расположивост“ чланова породице и близину родитељске породице.	49
3.4. Доступност садржаја и других услуга са освртом на ресурсе у породици и ближој околини	50
3.5. Први интервју	51
4. ПОДРШКА	53
4.1. Планирање подршке	58
4.2. Циљеви подршке и активности.	59
5. ОБУКА ПРУЖАЛАЦА УСЛУГЕ	61
6. ПРОМОЦИЈА УСЛУГЕ	68
7. ПРОЦЕДУРЕ	72
7.1. Информисање	72
7.2. Пријем захтева	72
7.3. Процена потреба детета/младе особе и породице	73
7.4. Процена кандидата - пружаоца услуге.	73
7.5. Избор пружаоца услуге	74
7.6. Лична препорука родитељске породице	75
7.7. Припрема детета/младе особе и породице	75
7.8. Реализација услуге.	76
7.9. Подршка током реализације услуге	76
7.10.Извештавање о току реализације услуге	77
7.11. Поновни преглед и евалуација ефеката услуге	77
7.12. Завршетак услуге	78
8. ПРИЛОЗИ	79
ЛИТЕРАТУРА	86

ПРЕДГОВОР

Текст који је пред вама настао је као резултат вишегодишњег искуства и интензивног рада чланова радне групе за израду смерница за повремени породични смештај, а у оквиру пројекта који реализује Покрајински завод за социјалну заштиту „Развој сродничког хранитељства, подељене бриге за децу са сметњама у развоју и културно компетентне праксе у социјалном раду“. Овај пројекат је интегрални део ИПА 2013 пројекта „Јачање система правосуђа и социјалне заштите како би се унапредила заштита деце у Србији” који финансира ЕУ, а реализују у партнерству Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство правде и УНИЦЕФ.

Циљ нам је био да свим актерима у повременим породичном смештају олакшамо и учинимо успешним кретање кроз ову област.

Породично окружење, уколико адекватно и правовремено одговара на потребе својих чланова, посебно деце и младих, а нарочито деце и младих са сметњама у развоју, представља најстимулативније окружење за лични раст и развој. На жалост, многа деца и млади са сметњама у развоју не живе у својим биолошким породицама, нека деца и млади са сметњама у развоју живе у својим породицама, али због различитих изазова не добијају адекватан одговор на своје потребе и налазе се у ризику од издвајања из породице.

Како би се превенирало издвајање деце, младих са сметњама у развоју неопходно је пружити подршку и њима и њиховим породицама у складу са њиховим потребама, развијајућим капацитетима и уз њихову максималну партиципацију.

Овим смерницама јасно смо нагласили да су дете, млада особа и њихови биолошки родитељи главни креатори у планирању услуге повременим породичног смештаја и не само креатори него и едукатори за потенцијалне пружаоце услуге повременим породичног смештаја. Нема бољег познаваоца детета и младе особе од његових родитеља који се о њему брину. Не само да знају и препознају потребе свог детета, младе особе, него и знају најадекватније начине

да те потребе задовоље. То искуство смо покушали да уградимо у смернице и то је идеја водиља на којој је овај текст настао.

Аутори

УВОД

„Дете са физичким или менталним сметњама треба да ужива пун и квалитетан живот у условима који обезбеђују достојанство, унапређују самопоуздање и олакшавају његово активно учешће у заједници“.

Конвенција УН о правима детета, члан 23

Савремене тенденције развоја социјалне заштите у Републици Србији које посебну пажњу поклањају подршци породици, очувању њене целовитости, превенцији издвајања деце из породице последњих година дале су допринос унапређењу заштите деце без адекватног родитељског старања кроз интензивни развој породичног смештаја. Породични смештај, као привремени облик заштите, представља, између осталог, подршку биолошкој породици детета. Повремени породични смештај пружа подршку биолошкој породици детета/младе особе са сметњама у развоју, да повременим боравком детета/младе особе у повременој хранитељској породици спречи исцрпљивање родитеља, социјалну изолацију, небригу родитеља о сопственом здрављу и превенира издвајање детета/младе особе из породице. Ова услуга треба да помогне детету/младој особи, да у складу са својим развијајућим капацитетима прошири социјалну мрежу, партиципира у планирању и реализацији услуге, а биолошким родитељима да се више посвете себи, свом здрављу и осталим члановима породице, да се евентуално радно ангажују и ослободе стреса¹ који је виши него у другим породицама².

Радна група је током једногодишњег рада и вишемесечног пилотирања услуге у Београду, Новом Саду, Крагујевцу и Нишу, дошла до реално конципиране услуге која се уклапа у законске оквире

1 Митић, М. (1997). Породица и стрес – између пораза и наде, Институт за психологију и ИП „Жарко Албуљ“

2 Митић, М. и сар. (2007). Хранитељство као изазов. Београд: Фамилиа

чиме је обезбеђена њена одрживост.

Услуга повременог породичног смештаја намењена је деци/младима са сметњама у развоју у складу са њиховим најбољим интересом и њиховим породицама у складу са њиховим потребама.

Садржај смерница треба да олакша реализацију услуге, а дефинисањем разлога за постојање ове услуге, њену сврху, циљ, специфичности и разлике у односу на друге облике породичног смештаја. Као веома важна специфичност повременог породичног смештаја наглашена је улога корисника услуге у предлагању и избору конкретне повремене хранитељске породице, чиме се смањује стрес од промене код корисника и јача однос поверења.

Посебна пажња поклоњена је потенцијалним корисницима и потенцијалним пружаоцима услуге повременог породичног смештаја као главним актерима и партнерима у њеној реализацији уз учешће стручних радника центара за социјални рад и центара за породични смештај и усвојење.

Део смерница посвећен је процени потенцијалних корисника и пружалаца услуге повременог породичног смештаја и јасном дефинисању улога свих актера у процесу процене, али и планирања и реализације услуге.

Рођење детета за већину породица представља радост и утиче на формирање и развијање нових образаца понашања, нових осећања које карактеришу нежност и брижност уз развијање заштитничког односа према детету, али и према партнеру. Са друге стране, рођење детета са сметњама у развоју најчешће представља велики изазов и снажан стресогени фактор који делује на све чланове породице и на њено функционисање³.

С обзиром на основни циљ ове услуге, а то је превениција издвајања детета/младе особе из породице и смањење нивоа стреса у тим породицама, смернице се баве подршком потенцијалним корисницима и пружаоцима услуге и обуком пружалаца у којој „главну улогу“ едукатора имају биолошки родитељи уз подршку саветника за хранитељство. Њихова „главна улога“ проистиче из чињенице да су они најбољи познаваоци свог детета и да имају знања и развије-

3 Дејвис, Х. (Dejvis, H.) (1995). Саветовање родитеља хронично оболеле деце и деце ометене у развоју. Београд: Институт за ментално здравље Шекспир, Р. (Šekspir, R.) (1979). Психологија ометених у развоју. Београд: Нолит

не вештине да на адекватан начин одговоре на потребе свог детета.

Иако је услуга повременог породичног смештаја предвиђена Законом о социјалној заштити, она није коришћена у довољној мери. Смернице обрађују и област промоције ове услуге не само у односу на кориснике него и у односу на ширу заједницу.

На крају, смернице у форми препоруке обрађују процедуре у циљу што ефикасније и квалитетније реализације услуге повременог породичног смештаја.

1. ПОТРЕБЕ ЗА УВОЂЕЊЕМ ПОВРЕМЕНОГ ПОРОДИЧНОГ СМЕШТАЈА

Развој услуге повременог породичног смештаја у нашој земљи опредељен је потребама деце и родитеља, односно других одгајатеља, те друштвених и економских услова одрастања деце, врстама подршке коју родитељи деце добијају, односно рањивошћу појединих група деце, пре свега деце која имају сметње у развоју: моторне, сензорне, интелектуалне и вишеструке, чији родитељи (одгајатељи) су у ризику од исцрпљивања које дугорочно може довести до издвајања детета из породице.

Укупни услови одгајања деце у нашој земљи највише погађају породице у којима живе деца са сметњама у развоју. Наши истраживачи Мирослав Бркић, Невенка Жегарац и Драгана Станковић у свом истраживању „Очекивања родитеља деце са сметњама у развоју од услуга у заједници“⁴, указују „да брига о деци са озбиљним здравственим проблемима повећава вероватноћу развода родитеља, или њиховог одвојеног живота, да мајка често није у могућности да заснује радни однос и да се стога ослања на програме помоћи, а да отац ради мањи број радних сати. Поред тога, могу се издвојити и друге негативне импликације:

4 <http://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/12-Miroslav-Brki%C4%87-Dragana-Stankovi%C4%87-i-Nevenka-%C5%Žegarac-O%C4%8Očekivanja-roditelja-dece-sa-smetnjama-u-razvoju-od-usluga-u-zajednici.pdf>

-
- ✓ недостатак времена услед свакодневне бригае о деци и честих одлазака код лекара;
 - ✓ појава физичких и психичких здравствених проблема код родитеља;
 - ✓ већи медицински трошкови;
 - ✓ ограничења приликом запошљавања и избора радног места;
 - ✓ нижи приходи;
 - ✓ већи стрес, неизвесност, анксиозност, недостатак сна;
 - ✓ занемаривање развојних потреба здравог детета;“

Већ читаву деценију се у нашој земљи у процесу реформе система социјалне заштите најављује и развој различитих облика породичног смештаја, међу којима и повремени породични смештај, који у пракси још није заживео. Наша држава је препознала значај развоја овог облика породичног смештаја за подршку биолошким и хранитељским породицама⁵, а искуства других земаља у развоју овог, односно сличних облика хранитељства, подстицајна су за праксу у нашој земљи. Стога се и развој ове услуге сврстава у посебне облике породичног смештаја, а њен допринос се шире сагледава остваривањем позитивних промена у породицама које је користе, односно значајне су за развој националне политике и остваривање интереса друштва.

1.1.Сврха услуге

Сврха услуге повременог породичног смештаја је побољшање квалитета живота породица које брину о деци са сметњама у развоју, проширивање и стицање нових искустава деце, очување породичних снага и породичне заједнице, смањење социјалне изолације и одрастање деце у породичном окружењу.

⁵ Закон о социјалној заштити чл. 49. тачка 4), Правилник о хранитељству чл. 3. тачка 4).

1.2. Циљеви услуге

Развијање услуге повремених породичног смештаја има за циљ:

1. Развијање подршке деци са сметњама у развоју и њиховим породицама, кроз укључивање компетентне повремене хранитељске породице у бригу о детету, у краћим интервалима, који омогућавају предах биолошким родитељима и смањење ризика од раздвајања породице, односно институционализације деце са сметњама у развоју;
2. Обогаћивање садржаја свакодневних активности и живота деце, кроз развијање односа са другим одраслим особама и вршњацима, стицање нових животних вештина и активније учешће у заједници;
3. Развијање позитивних вредности и солидарности људи, кроз мотивисање грађана и блиских особа породица деце са сметњама у развоју за пружање подршке овим породицама и развијање хуманих односа и личних вредности;
4. Освешћивање изазова са којима се породице деце са сметњама у развоју суочавају, кроз упознавање ових породица и практиковање дружења и већег укључивања деце и породица у живот заједнице, односно смањење њихове изолације.

1.3. Исходи услуге

1. Дете са сметњама у развоју које користи услугу повремених породичног смештаја, укључено је у заједницу и активности у којима у заједници учествују његови вршњаци, социјализује се и напредује у комуникацији са вршњацима и другим особама и открива и практикује своја интересовања и припадност широј заједници;

-
2. Дете које користи услугу повременог породичног смештаја добија прилику да развија различита знања и вештине, остварује односе са ширим кругом особа, осећа прихваћеност, самопоуздање и задовољство због нових искустава и боље функционише у својој породици;
 3. Родитељи детета са сметњама у развоју који користе услугу повременог породичног смештаја имају више времена за задовољавање својих потреба и бриге о свом здрављу, одмору, рекреацији и личним интересовањима, и активније се укључују у живот заједнице;
 4. Породица детета са сметњама у развоју која користи услугу повременог породичног смештаја развила је стратегије рада на јачању својих снага, подељене бриге унутар породице, коришћења услуга заједнице и развијања мреже подршке, што јој омогућава стабилност бриге о свом детету.

1.4. Корисници услуге

Потенцијални корисници су деца са сметњама у развоју и њихове породице. Ова услуга треба да допринесе:

- ✓ превенцији измештања детета из породице;
- ✓ стицању нових искустава и вештина детета, младе особе;
- ✓ побољшању услова живота целокупне породице;
- ✓ превенцији социјалне изолованости породице.

Услуга је намењена биолошким, хранитељским и старатељским породицама које се брину о деци, младима са сметњама у развоју, а нарочита пажња се поклања породицама код којих постоји повећан ризик од издавајања деце и њиховог одласка из биолошке породице.

Корисници услуге су породице које се налазе у повећаном ризику од издавајања детета/младе особе:

- породице где је очигледна **исцрпљеност личних ресурса родитеља** - субјективни осећај немоћи родитеља да се

даље носе са свим тешкоћама у развоју детета, требало би да укаже стручном раднику на реалну „опасност“ исцрпљивања родитеља у будућем периоду, која може да води ка издвајању детета из породице;

- породице у којима су **материјални услови живота неповољни** - немогућност радног ангажовања, незапосленост, најчешће мајке, као и немогућност родитеља да се баве различитим активностима, да посвете довољно времена другој деци у породици, доприносе смањењу квалитета живота породице;
- **социјално изоловане породице** - осећање кривице, стида, недостак вештина сналажења родитеља на јавним местима, уверење „да их сви гледају и сажаљевају“, утичу на постепену изолацију породице, а нарочито детета са сметњама у развоју. Ванпородична социјална, емоционална и материјална подршка, често нису довољне за очување квалитета живота детета и породице и очување њене целовитости;
- породице **деце са тежим и тешким сметњама** у развоју;
- **једнородитељске породице** - често су и без подршке ширег породичног система, што додатно урушава квалитет живота, најчешће мајке и детета;
- **породице са више деце са сметњама** у развоју;
- породице које су **оствариле право на додатак за негу и помоћ** другог лица;
- породице које **нису укључене** у друге облике помоћи и подршке;
- породице у којима је **нарушено здравље родитеља**.

У овим породицама је веома повећан **ниво стреса**, који је углавном повезан са врстом тешкоћа у функционисању детета. Стрес је посебно изражен код родитеља чија деца имају тешкоће у емоционалном функционисању, те имају слабу контролу понашања и емоционалног испољавања, подложна су наглим променама расположења, дају неадекватан или слаб емоционални одговор и сл. Постојање емоционалних тешкоћа детета је један од битних фактора који доводи до повећаног стреса код родитеља, а коришћење ус-

луге повременог породичног смештаја, допринело би растерећењу и смањењу стреса.

И поред тешкоћа и оптерећености које су присутне у породицама са децом са сметњама у развоју, од велике важности је мапирање снага ових породица. Снаге једног броја ових породица огледају се у високом степену лојалности, привржености, способности да се носе са стресом, адаптабилношћу на промене и кохезивности. Оне се пре свега огледају у мотивисаности родитеља да помогну својој деци, а тиме и комплетној породици. Заинтересованост родитеља за коришћење различитих услуга је ресурс који представља битан ослонац у раду са породицом, јер се тиме проширује мрежа подршке родитељима и деци.

Изражавање жеље родитеља да користе ову услугу предуслов је за њену реализацију. Родитељска заинтересованост за развијање компетенција детета, побољшање њихове социјализације, потреба да увиде и другачија сагледавања у односу на њихово дете, односно сагледавање детета из угла других особа - пружаоца услуга, потреба за повећаном прихваћеношћу од оних који немају сметње у развоју, представљају повољне могућности за значајан извор помоћи и подршке родитељима у старању о детету са сметњама. Постојање бар и минималне подршке од стране шире породице, пријатеља, као и постојање разумевања за децу и родитеље, може бити такође значајан ресурс на који ће се ослањати даља подршка. Свест чланова породице о унутрашњим снагама, њиховој породичној кохезији, емотивној везаности, свакако додатно представља могућност за добробит детета са сметњама у развоју.

Уколико у локалним заједницама не постоји препознавање потребе за подршком овој деци и њиховим породицама, ако нису користиле услуге за подршку или таквих услуга нема, повећан је ризик да родитељи посустану, постану немоћни и потраже решење у издвајању деце из породице.

Породице које имају децу са сметњама у развоју, које су у стању акутне кризе, посебно ако има занемаривања и злостављања деце, неопходно је проценити у погледу сврсисходности примене ове услуге, односно приоритетних потреба и евентуалне примене других облика заштите, како би се решавала криза у породици, односно када је увођење услуге повременог породичног смештаја

целисходно и даје резултате у комбинацији са другим мерама заштите.

Како не би дошло до исцрпљивања породице, односно родитеља, до њиховог „сагоревања“, изолације и пада квалитета живота детета и целе породице, неопходно је да друштво буде довољно сензибилисано и отворено за примену различитих услуга као подршке детету и породици. Услуга као што је повремени породични смештај, може да буде од великог значаја за дете и породицу и може да предупреди даља рестриктивна решења за децу са сметњама у развоју.

Деца са сметњама у развоју која могу бити корисници услуге повремених породичних смештаја су:

- деца са интелектуалним тешкоћама;
- деца са аутизмом;
- деца са вишеструким сметњама у развоју;
- деца са сензорним и физичким инвалидитетом.

Најчешћу тешкоћу деце са сметњама у развоју, представља потреба да дете буде под сталним надзором, а затим долазе тешкоће у самосталном одржавању личне хигијене, тешкоће у учењу и памћењу и немогућност контроле понашања у смислу тражења сталне пажње. Код великог броја деце, јављају се ограничења у кретању у спољашњој средини, тешкоће у усмеравању или премештању пажње и тешкоће у говору. Ограничена способност кретања по кући и у спољашњој средини те ограничења у покретима, одржавању личне хигијене, храћењу и облачењу, у великој мери ограничавају самосталност деце у свакодневним животним активностима.

Такође, тешкоће у усмеравању пажње, у учењу и памћењу, хиперактивност и немир као и тешкоће у самозаштити услед непрепознавања потенцијално опасних ситуација захтевају стални надзор и пажњу. Тешкоће у контроли беса и агресивности, напади плача и честе промене расположења, узнемиреност, нервоза, негативизам, поремећаји спавања код деце, додатно исцрпљују родитеље и друге особе које се брину о детету. Затим се јавља незаинтересованост за околину, безвољност, нерасположење, забринутост, дете лако одустаје и од онога што може да постигне. Ове тешкоће се рефлектују и на социјално функционисање, те долази до повлачења детета из

друштва, осамљивања, осећања кривице ако нешто не уради према социјалним стандардима, као и на избегавање и одбацивање од стране других. Недоступност ресурса, мали број услуга подршке у заједници, физичке баријере, стереотипи и предрасуде окружења додатно исцрпљују биолошку породицу. Тиме се повећава социјална изолација и смањује могућност укључивања деце у постојеће активности, које опет доводе до пада квалитета живота детета као и читаве породице. Све наведене тешкоће изискују континуирану бригу и потпуну посвећеност родитеља.

Узраст деце која могу да користе услугу повременог породичног смештаја је у распону од рођења до 26. године. Потребно је нарочиту пажњу посветити породицама и деци на нижем календарском узрасту, која су у повећаном ризику од издвајања, а родитељи те деце са повећаним стресом. Управо, у тим годинама је породицама потребна највећа подршка како би и они сами били подршка својој деци. Суочавање родитеља са чињеницом о стању детета са сметњама у развоју и стална, практично доживотна брига о њему, представљају снажан извор родитељског стреса који се може временски продужити уколико породици није пружена адекватна подршка и остану „невидљиви“. Услед немогућности једног броја породица да без подршке превазиђу ово стање, родитељи могу ове тешкоће перципирати као нерешиве и прибећи најмање пожељним решењима. Ефекти родитељског стреса могу да се одразе на квалитет родитељства и однос са дететом, однос са другом децом као и партнерске релације, што додатно отежава функционисање породице и развој детета. Због тога је изузетно важно предузети активности за препознавање, превенцију и благовремене интервенције како би се смањио стрес код родитеља и унапредили њихови капацитети за бригу о детету. Ризичан период за издвајање детета може да буде период пубертета, када родитељи посустају због дугогодишње сталне бриге, а деца постају физички јача, те је родитељима потребно више физичке снаге коју старењем објективно губе.

1.5. Пружаоци услуге

Пружаоци услуге повременог породичног смештаја могу бити људи из различитих средина, различитог социјалног и националног порекла, породице или појединци који су у стању да раде у партнерству са родитељима, односно хранитељима детета са сметњама у развоју на задовољавању културних, верских, рекреативних потреба детета и који су у стању да обезбеде занимљиво окружење које нуди нова искуства за дете.

Пружаоци услуге повременог породичног смештаја су по правилу сродници, односно блиске особе биолошке породице детета, и друге породице:

1. које су мотивисане да подрже и помогну родитељима деце са сметњама у развоју;
2. имају успостављен однос мађусобног поверења и блискости са биолошком породицом детета;
3. изграђују партнерски однос и спремни су да уче како се задовољавају потребе деце са сметњама у развоју, уз поштовање знања и искуства родитеља;
4. које имају подобност за хранитељство у складу са законом;

Пружаоци услуге повременог породичног смештаја део су организоване друштвене бриге о деци са сметњама у развоју, односно треба да буду упознати и са свим другим услугама које ова деца и њихове породице добијају. Повремени породични смештај као један од облика подршке породици одвија се у сарадњи и у оквиру свих других облика подршке породици.

Дете борави периодично и кратко у другој породици - те паузе морају бити пажљиво планиране и у сагласности са узрастом детета и његовим потребама, како га не би дестабилизовале и утицале на формирање личног и породичног идентитета.

1.6. Принципи пружања услуге

Полазећи од циљева у пружању ове услуге, планиране повремености као основног обележја услуге и специфичности која се огледа у заједничкој бризи две породице, као и садржаја услуге, потребно је услугу пружати уз поштовање неких принципа који доприносе квалитету услуге:

- ✓ примарна породица (биолошка или хранитељска) је кључни актер у планирању услуге;
- ✓ утврђивање садржаја услуге коју пружа повремена хранитељска породица кроз план услуге треба да се ради уз активно учешће детета и родитеља;
- ✓ процена потреба детета треба да се врши пажљиво и у односу на потребе и капацитете детета за успостављање нових односа и повремено одвајање од породице;
- ✓ процена и обука пружаоца услуге условљена је постојећим компетенцијама и вештинама које потенцијални пружаоц има, а неопходне су за задовољавање потреба конкретног детета са сметњама у развоју;
- ✓ избор повремене хранитељске породице првенствено треба да буде на препоруку родитеља, и то из круга сродника и блиских особа из исте заједнице и познатог окружења за дете, а изузетно из круга стандардних хранитеља, када се процени да ће се таквим одабиром најбоље одговорити на потребе детета и породице.

1.7. Специфичности услуге

Основна специфичност ове услуге је да бригу о детету пружа друга породица, у неком сегменту задовољавања потреба детета и временском интервалу, која то ради у сарадњи и према потребама детета и биолошке породице. Ова одредница је најзначајније посебно обележје, из чега произлази низ специфичних активности подршке развоју услуге и остваривања њених циљева.

Усаглашавање биолошке породице детета и породице која пружа услугу је другачије од стандардног хранитељства где хранитељска породица преузима највећим делом родитељске дужности, брине о детету континуирано и у односу на све његове потребе. Код повремених породичног смештаја, одговорност за задовољавање развојних потреба детета је задатак родитеља, односно биолошке породице (односно хранитељске ако је дете на хранитељству). Повремена хранитељска породица добија од родитеља неко време, на сат, пола дана, дан, ноћ, неколико дана да брине о њиховом детету и то време је потребно да испуни одређеним садржајима у сагласности са потребама детета и родитеља. Своју улогу повремена хранитељска породица остварује тако да не наруши интегритет, ауторитет, породични и лични идентитет и припадност биолошкој, односно хранитељској породици. Различити начини функционисања ове две породице, културолошки обрасци, структура породице и улоге, све то може бити изазов у једном погледу, али исто тако може и да подстакне развој детета и обогати садржаје његовог живота.

Повремена хранитељска породица бира се на препоруку родитеља детета из круга блиских особа, односно, када то није могуће, уз активну партиципацију родитеља, из круга других хранитељских породица. Пожељно је повремену хранитељску породицу бирати у истој заједници, односно окружењу биолошке породице, кад год је то могуће. Увек се прво исцрпе све могућности и биолошкој породици пружа подршка у проналажењу и мотивисању особа из окружења за повремени породични смештај. Када и поред предузетих активности немамо породицу из круга сродника и блиских особа, породице се могу тражити међу другим хранитељима, што захтева посебну припрему и успостављање односа блискости и поверења између две породице, као претходне фазе.

Било да је повремена хранитељска породица из круга блиских особа или не, биолошка породица и породица пружаоца услуге повремених породичног смештаја треба детаљно да уреде односе уз подршку и вођење стручњака, а у складу са стандардима пружања ове услуге.

Улога и задаци повремене хранитељске породице, односно садржај услуге, произлази из потреба детета и потреба примарне породице. С обзиром да се услуга пружа у временским интерва-

лима од једног сата до неколико седмица годишње, с дужим или краћим размацима, садржај и комплексност услуге детерминисана је и тим одредницама. Није исто ако услуга траје један до два сата дневно и за то време се тачно дефинише садржај услуге, и кад траје цео или више дана – кад се мора укључити задовољавање базичних дневних потреба детета:

1. безбедност детета – непосредна брига, надгледање детета, осигурање простора, прилаза, рад на развијању самозаштитних способности детета;
2. исхрана – може бити специфична и због врсте хране, начина припреме, посебног режима исхране, створених навика детета и сл.
3. здравље детета – осетљивост на климатске и друге промене, везаност за особе из породице, терапије, лекови, осећај сигурности повремене породице и потребна знања о здравственим потребама детета;
4. васпитање и образовање детета – ако је дете укључено у школски програм, дневни боравак – одвођење и подршка за савладавање програма, као и индивидуални рад са дететом на пољу васпитања и образовања и усаглашавање стилова са примарном породицом. Повремени породични смештај може бити фокусиран на подршку биолошкој породици за дете које има тешкоће у учењу и реализован у породици пружаоца услуге који има посебне вештине за подстицање образовања деце са сметњама у развоју. Потребно је биолошку породицу и дете подржавати за прихватање нових искустава детета, али и нових приступа како би дете напредовало.
5. социјално представљање и развијање самозаштитних вештина – нова искуства детета кроз контакте са новим особама, укљученост у активности у социјалној заједници директно утичу на социјализацију детета, изградњу слике о себи, развој самопоуздања што води и до успостављања комуникацијских и самозаштитних вештина.

Знања о задовољавању основних потреба конкретног детета, његових навика, здравствених потреба и сл. неопходна су повременим хранитељским породицама и када услугу пружају на краћи период – неколико сати, јер се нека од потреба може актуелизовати баш у том периоду.

Искуства у свету упозоравају на захтевност ове услуге када дете проводи ноћ у повременој хранитељској породици – тада су деца најосетљивија, тешко се навикавају на нови простор, опрему, недостатак особе из примарне породице и ритуала успављивања, што код детета појачава страх од непознатог, може да произведе узнемиреност и понашање са којима повремени хранитељи не могу лако да изађу на крај.

Усаглашавање начина задовољавања дневних потреба детета, дневног ритма и дететових интересовања која, због боравка у повременој хранитељској породици, изазива нова средина, изазован је задатак и може довести до сукоба различитих погледа и разумевања ових породица.

Посебан изазов овог облика услуге је у дужини трајања - креће се од неколико сати на дан, недељно или месечно, до неколико дана у континуитету, што захтева висок степен вештине и подршке детету да прихвати и максимално остварује добити од такве организације његовог живота.

1.8. Садржај услуге

Садржај услуге повремени породични смештај усмерен је на додатне активности за дете које нису у довољној мери присутне/доступне у примарној породици и које су усмерене према заједници. То не искључује и активности у самој породици која, такође, својим начином функционисања представља за дете ново искуство и подстицај је његовом развоју. Дакле, базичне потребе детета се задовољавају за свако дете (безбедност, здравље, васпитање и образовање) и то у највећој мери усаглашено са начином задовољавања ових потреба у примарној породици и зависе од дужине трајања и учесталости боравка детета у повременој хранитељској породици.

Оно што ова услуга пружа као посебно су садржаји флексибилне, приступачне и релевантне услуге према потребама сваког детета и то разне врсте забаве и рекреације, учења и активације детета у спортским, музичким, сликарским, литерарно-драмским активностима, рекреацијама, излетима и сл. Деца добијају нову прилику да упознају нове људе, забаве се, уче нове вештине. За то време њихова примарна породица има предах и посвећена је својим потребама и потребама друге деце у породици.

Услуга повремени породични смештај нуди садржаје који су породици били неприступачни, које раније није могла да приушти. Многе породице и деца ће открити шта желе и осетити добити од подршке коју добијају од повремене хранитељске породице.

Повремене хранитељске породице брину о детету и пружају услугу повременог породичног смештаја у својој породици или породици детета и граде однос привржености и поверења са дететом и његовом породицом.

Повремени породични смештај може се организовати као:

- 1. Кратки дневни предах за децу са сметњама у развоју** – брига о детету на неколико сати у одређеним данима када примарни одгајатељи задовољавају неке своје потребе за које је потребно неколико сати дневно (здравствени третмани, преквалификација, дневни одмор због пренапрегнуте динамике и исцрпљености родитеља и сл.) или због потреба детета да прошири своје активности: учење неких вештина, укључивање у играонице, дружење и игру са вршњацима у парку, излете, одлазак на спортску утакмицу, спортске и културне активности и сл. То даје детету нова искуства и прилику да развија своје социјалне вештине и независност, проширује видике, а његовим родитељима прилику да на исти – сличан начин проводе то време са својим пријатељима или на неки други начин „напуне батерије“ и оснаже се.
- 2. Кратки вишедневни предах за децу са сметњама у развоју** – за време викенда, распуста или неколико дана због потреба родитеља – лечење, завршавање неких послова, припрема другог детета у породици за упис у школу, факултет и низ других

потреба породице и њених чланова које не смеју бити занемарене. У зависности од дужине трајања смештаја, планом за дете дефинишу се садржаји услуге који су усмерени на стицање нових искустава детета које ће обезбедити нове вештине и укљученост детета у заједницу.

- 3. Кратки предах за бебе са сметњама у развоју – подршка примарној породици неколико сати дневно, пре свега у породичном дому родитеља, с циљем одмора али и подршке за задовољавање неких потреба детета где се родитељи не сналазе најбоље, или сами захтевају подршку. Повремени хранитељи помажу родитељима да развијају родитељске вештине бриге о деци са сметњама у развоју и имају улогу модератора родитељских вештина.**

Деца са сметњама у развоју имају потребе као и сва друга деца и за рекреацијом, забавом, игром. За разлику од друге деце њима је потребно додатно време, више стрпљења и подршка одраслих да би све те активности упражњавала.

1.9. Стандарди пружања услуге

1. Услуга повремених породичних смештаја обезбеђује се за задовољавање потреба деце под родитељским старањем и деце без родитељског старања која су на хранитељству, а која имају сметње у развоју различитог типа: моторне, сензорне, интелектуалне и вишеструке.
2. Услуга се обезбеђује према потребама детета/младе особе од 10 - 26 година, а на основу захтева родитеља, односно хранитеља за коришћење услуге, у складу са планираним садржајем услуге у Плану услуга за дете који доноси центар за социјални рад;
3. Услуга повремених породичних смештаја се организује у краћим интервалима, од неколико сати дневно, неколико дана недељно,

односно у континуитету највише 15 дана, а на годишњем нивоу највише до 60 дана. Када дође до застоја пружања услуге дуже од три месеца, врши се поновни преглед и преиспитивање сврхе повремених породичног смештаја и доносе одговарајуће одлуке за наставак пружања услуге, престанак услуге, примена неког другог облика породичног смештаја или примена других облика заштите корисника.

4. Једна хранитељска породица може пружати услугу повремених хранитељства за више деце, односно истовремено за двоје деце, изузев када су у питању браћа и сестре.
5. Дете, биолошка, односно хранитељска породица и пружалац услуге се припремају за пружање услуге, а пружање услуге отпочиње када је успостављен одређен ниво блискости и поверења између породица и када је дете спремно да прима услугу;
6. Пружаоцима услуге и биолошкој (хранитељској породици када је дете већ на хранитељству) обезбеђује се припрема за пружање услуге, подршка и обука током пружања услуге;
7. Опремање простора за дете и остали услови у породици пружаоца услуге у складу су са прописаним стандардима за хранитељство за децу са сметњама у развоју;
8. Биолошка, односно хранитељска породица предлаже кандидате за пружање услуге из круга својих пријатеља, познаника и сродника који живе у истој средини где и дете, односно средини коју дете познаје;
9. Пружаоци услуге достављају исправе у складу са прописаним условима за хранитеље;
10. Процена подобности пружалаца услуге врши се у складу са процедуром за хранитеље и по посебном програму припреме за пружање услуге повремених породичног смештаја. Пружаоцима услуге се након утврђивања подобности за пружање услу-

ге повременог породичног смештаја издаје лиценца, која важи две године, односно до усаглашавања Правилника о хранитељству са Законом о социјалној заштити, ЦСР издаје потврду о бављењу хранитељством (чл. 29 Правилника о хранитељству).

11. Пружалац услуге повременог породичног смештаја обезбеђује стандарде за хранитељство у складу са садржајем услуге дефинисаним у Плану услуге за дете, и у складу са Правилником о хранитељству. Кад су у питању стандарди прописани овим правилником, имајући у виду да је дете повремено у хранитељској породици, повремени хранитељи дефинисане стандарде обезбеђују у складу са том одредницом, што значи да:

- ✓ обезбеђују услове стамбеног простора из члана 7. Правилника о хранитељству у погледу места становања и инфраструктуре, као и услове из члана 8. овог правилника и то ако дете борави у породици пружаоца услуге више од 12 сати у континуитету;
- ✓ дете које борави неколико сати дневно у породици пружаоца услуге имаће исхрану у складу са тим - један оброк и то зависи у које време борави - пре подне, средином дана, после подне или увече, што значи доручак, ужина, ручак, вечера и то прилагођено навикама и специфичностима исхране детета, односно ако борави 12 сати или цео дан - свих пет obroka (члан 9. Правилника о хранитељству);
- ✓ кад је у питању здравље детета (члан 10. Правилника о хранитељству) - повремени хранитељ води бригу о здрављу детета и стара се о његовом здрављу у складу са заштитом и негом коју дете добија, поштујући и упутства родитеља детета. Обавезе из чл. 10. овог правилника припадају биолошком родитељу, (односно хранитељу, ако је дете на хранитељству), осим обавезе из тачке 5) која се односи и на пружаоца услуге повременог породичног смештаја - дакле кад се дете разболи док је у породици пружаоца услуге, пружалац услуге ће обезбедити адекватну негу до повратка детета у биолошку породицу. Повремени хранитељ ће, у случају кад се дете разболи за време пружања услуге

повременог смештаја, одмах обавестити родитеље детета, саветника за хранитељство и водитеља случаја, који ће одлучити да ли треба смештај прекинути, односно организовати повратак детета у биолошку породицу. Ако је дете болесно у време термина за боравак у породици пружаоца услуге повременог породичног смештаја, боравак се помера све док дете не оздрави;

- ✓ одећу, обућу и предмете за личну употребу, (чланови 11-12 Правилника о хранитељству) обезбеђује биолошки родитељ (хранитељ када је дете на хранитељству);
- ✓ школски прибор, књиге, играчке, као и друге услове за васпитање и образовање детета у складу са чланом 13. Правилника о хранитељству, обезбеђује биолошки родитељ (хранитељ, када је дете на хранитељству).

Биолошки родитељ (хранитељ, када је дете на хранитељству) одлази на родитељске састанке и остварује сарадњу са васпитним, образовним и здравственим институцијама.

Задатак пружаоца услуге повременог породичног смештаја је да у складу са дефинисаним садржајем услуге у Плану услуге за дете, у време док дете борави у породици, примењује адекватне методе васпитања и помаже детету у савладавању школског градива, односно стицању знања у складу са његовим узрастом и капацитетима за учење.

1.10. Сличности и разлике повременог од других облика породичног смештаја

Специфичности повременог породичног смештаја као посебног облика, поред низа сличности са осталим облицима породичног смештаја, потребно је посматрати и из угла разлика, које је значајно сагледати због планирања овог облика породичног смештаја, прилагођено потребама сваког детета појединачно.

Сличности

Сви облици породичног смештаја по својој суштини представљају подршку детету и обезбеђују унапређивање његовог развоја и задовољавање његових потреба. Такође, обезбеђују и подршку биолошкој породици и шансу да се опорави и настави бригу о свом детету.

Пружаоци услуга свих облика породичног смештаја су људи који су мотивисани да помогну деци без родитељског старања и за обављање бриге о овој деци претходно им је утврђена општа подобност за пружање услуге породичног смештаја – за шта ЦПСУ издаје лиценцу (до усаглашавања Правилника о хранитељству са Законом о социјалној заштити - ЦСР издаје потврду).

Поступак добијања опште подобности исти је за све кандидате за пружање услуге било ког облика породичног смештаја. За поједине облике породичног смештаја организују се додатне обуке и врши процена компетенција за пружање одговарајућег облика породичног смештаја.

Пружаоцима услуге свих облика породичног смештаја ЦПСУ обезбеђује праћење, подршку и континуирану обуку за пружање услуге. Пружаоци услуге свих облика породичног смештаја дужни су да обезбеде стандарде за породични смештај који су прописани Правилником о хранитељству.

Пружаоци услуге свих облика породичног смештаја дужни су да се о детету адекватно старају и задовољавају потребе детета у складу са узрастом, когнитивним, емотивним и социјалним развојем, као и другим индивидуалним карактеристикама детета. Посебне активности пружаоца услуге дефинишу се планом услуга за дете, који произлази из Породичног плана услуга за дете и породицу са планом сталности, а који доноси центар за социјални рад.

Центар за породични смештај и усвојење планира услуге подршке детету и хранитељској породици у складу са плановима које доноси центар за социјални рад.

Разлике

Повремени породични смештај се примењује искључиво за децу са сметњама у развоју о којима родитељи брину или се ова деца налазе на хранитељству, јер је њима и њиховим родитељима ова услуга потребна да би проширили свакодневне активности и стицали нова искуства, а родитељи имали предах због исцрпљености, али и време за задовољавање неких потреба чланова биолошке породице које могу бити занемарене због окупирања бригом о детету које има сметње у развоју.

Други облици породичног смештаја: стандардни, ургентни и смештај уз интензивну подршку, односно специјализовано хранитељство⁶ примењују се за сву децу о којој родитељи у неком периоду не могу непосредно да брину. То су родитељи који нису у стању да адекватно задовољавају потребе деце што угрожава њихов развој.

Повремени породични смештај се организује у редовним кратким периодима, пар дана до највише **петнаест дана** боравка детета у континуитету у породици пружаоца услуге, између којих деца живе у својим биолошким породицама (хранитељским, кад су деца на хранитељству). Пружаоци услуге породичног смештаја деле са биолошким породицама бригу о детету и задовољавају део потреба детета које дете има за време боравка у породици пружаоца услуге, а у складу са Планом услуга за дете.

Други облици породичног смештаја организују се у континуираном боравку и континуираном трајању у породици пружаоца услуге који преузима родитељске дужности и одговорност за развој детета, односно задовољавање укупних потреба детета. Сви облици породичног смештаја су привремени и у зависности од потреба и интереса детета, породични смештај може да траје од неколико дана (ургентни породични смештај) до неколико година па

6 Због неусаглашености Правилника о хранитељству са Законом о социјалној заштити имамо два термина за исти облик породичног смештаја - специјализовано хранитељство у Правилнику о хранитељству, а у Закону о социјалној заштити - смештај уз интензивну и додатну подршку. Због дуже употребе Правилника о хранитељству у пракси се користи термин специјализовано хранитељство и већини стручних радника је прихватљивији

и до осамостаљивања детета. Родитељи детета које користи друге облике породичног смештаја најчешће су делимично или потпуно лишени родитељских права, што није случај са родитељима детета на повременом породичном смештају.

Није спорно да се за дете које користи услугу повременог породичног смештаја, ако се појави потреба, може донети одлука о примени неког другог облика породичног смештаја, односно породичног смештаја уз интензивну и додатну подршку, док траје потреба за тим. Након повратка у биолошку породицу, услуга повременог породичног смештаја се може поново пружати.

Ове разлике, односно повремено и делимично обављање задатака из корпуса родитељске бриге о детету, од утицаја су и на садржај **Решења о смештају** детета на повремени породични смештај, што подразумева обавезно уношење укупног броја дана смештаја у току месеца, као и на годишњем нивоу. У складу са специфичностима овог облика хранитељства, по правилу, решење треба продужавати - поново доносити за сваку годину, с обзиром да евалуација ефеката може утицати на даљу динамику пружања услуге, па и до престанка услуге, када се остваре циљеви заштите.

Пружалац услуге повременог породичног смештаја је у блиским односима са биолошким родитељима и има интензивну сарадњу с њим. Биолошки родитељ има сва родитељска права, активни је учесник у изради плана за дете и главни актер дефинисања садржаја подршке коју дете добија у породици пружаоца услуге. Пружалац ове услуге и биолошки родитељ имају интерактиван однос и међусобно се допуњују у задовољавању потреба детета. Биолошки родитељ је добровољно изабрао ову услугу као подршку детету и својој породици и може самостално да донесе одлуку о прекиду услуге.

Пружалац услуге других облика породичног смештаја није у тако интензивној сарадњи са биолошком породицом детета на смештају, као повремени хранитељи. Односи са биолошком породицом су регулисани од стране ЦСР посебним актом – планом контакта за дете.

Дете је из биолошке породице измештено одлуком органа старатељства, и у биолошку породицу се враћа одлуком органа старатељства.

Имајући у виду **специфичности повремених породичних смештаја**, подељену бригу о детету између родитеља и пружаоца услуге, односно преузимање бриге о детету од стране пружаоца услуге у одређеним интервалима и у краћем временском трајању, потребно је јасно дефинисати реално остварљиве задатке пружаоца услуге и активности подршке, а у односу на циљ примене овог облика породичног смештаја. Полазећи од тога да је сврха примене повремених породичних смештаја оснаживање биолошке породице, одмор и превенирање премора и ризика раздвајања породице, с једне стране, и стицање нових искустава, знања и богатијих садржаја живота детета, с друге стране, потребно је дефинисати активности за дете и биолошку породицу, односно остваривања циљева који су постављени и за дете и биолошку породицу.

Повремено издвајање детета из породице обезбедиће биолошкој породици предах, а ревитализација породице ће бити успешнија када се планом, уз партиципацију породице, дефинишу активности усмерене ка том циљу. У том смислу ће се документација коју води ЦСР и ЦПСУ прилагођавати, односно поједини садржаји ће одговарати специфичностима овог облика породичног смештаја. У плану пружања услуге за дете обавезно ће бити дефинисано колико дана ће дете боравити у породици пружаоца услуге у току месеца, који су то дани и у које време. Такође, у решењу о смештају обавезно је навести број дана повремених боравка у породици пружаоца услуга, како би се обезбедила исплата трошкова ове услуге. Општи циљ ће обухватити и циљ који се жели остварити за дете и за биолошке родитеље.

Потребна је већа флексибилност. План услуга треба да предвиди прилагођавање активности потребама детета, односно реакције када дође до промена околности. Појавиће се низ специфичних активности које су карактеристичне за ову услугу: превоз детета и безбедност током доласка, боравка и повратка детета. Дефинисане активности у Плану услуга могу бити детаљније и са индикаторима праћења, како би се обезбедио квалитет услуге и очекивани исходи.

Потребно је разлику повремених породичних смештаја дефинисати и у односу на помоћ у кући и друге услуге које породице деце са сметњама у развоју добијају, што је важно разумети, посебно ако се ова услуга пружа у стану корисника. Сврха повреме-

ног породичног смештаја је побољшање квалитета живота породица које брину о деци са сметњама у развоју и одрастање деце у породичним условима, очување породичних снага и породичне заједнице, као и смањење социјалне изолације ове деце и њихових породица, а садржаји услуге су усмерени на јачање снага детета и рад са њим, док се породици даје слободно време и она подржава да ради на развоју својих снага како би оснажени укупни капацитети породице дали нови квалитет живота корисника и целокупне породице. У том смислу, ову услугу не треба мешати са услугом помоћи у кући за обављање свакодневних послова домаћинства - одржавање хигијене куће, кувања obroka за цело домаћинство, набавке, одвођење детета до обданишта, школе дневног боравка. Планом услуга за дете и породицу са планом сталности за дете⁷ поред ове услуге, планирају се и друге услуге за дете и породицу.

1.11. Подршка пружаоцима услуге и биолошкој породици

Повремени хранитељи, као и биолошки родитељи, добијају услуге подршке од Центра за породични смештај и усвојење.

- подршку саветника за хранитељство и то: доступност саветника у току пружања услуге, кућне посете, информисање и саветодавни рад за време пружања услуге и у интервалима када је дете у биолошкој, односно хранитељској породици, едукативни рад и обезбеђивање адекватне литературе, размену и дружење са другим пружаоцима услуге, и друге врсте подршке према потребама пружаоца услуге;
- обуку (основни ниво) и процену за пружање услуге повремени породични смештај;
- додатну индивидуалну и групну обуку када добију лиценцу за пружање ове услуге и буду изабрани за конкретно дете;

Подршку биолошкој, односно хранитељској породици ако је дете на хранитељству пружају Центар за социјални рад и Центар за породични смештај и усвојење, а у складу са потребама породице.

7 Закон о социјалној заштити, чл. 43, став 2, тачка 1

Центар за породични смештај и усвојење подржава биолошку, односно хранитељску породицу од момента укључивања услуге повремени породични смештај и то кроз:

- ✓ саветовање и едукације;
- ✓ достављање информација које се односе на дете и његово напредовање;
- ✓ усаглашавање када долази до размимоилажења са породицом која пружа услугу.

Центар за породични смештај и усвојење два пута годишње извештава центар за социјални рад надлежан за дете о резултатима пружања услуге и предлаже одговарајуће мере и активности, односно садржај услуге за наредни период.

Центар за породични смештај и усвојење и центар за социјални рад надлежан за дете сарадњу почињу већ у фази проналажења пружаоца услуге - повремене хранитељске породице.

1.12. Улога и рад саветника за хранитељство

Саветник за хранитељство прати и подржава одвијање повремени породичног смештаја у складу са Правилником о хранитељству (Сл. гласник РС, бр. 36/2008), прилагођено специфичностима овог облика заштите.

Саветник за хранитељство врши праћење и увид у остваривање сврхе хранитељства и испуњености стандарда у складу са чл. 38 и 39 Правилника о хранитељству. С обзиром на специфичност услуге повремени породичног смештаја, односно да дете може услугу користити само неколико сати дневно, саветник за хранитељство ће породицу обилазити и извршити увид у остваривање сврхе породичног смештаја и када дете није у породици:

- увидом у документацију коју води пружалац услуге (Радна свеска хранитеља);
- разговором са пружаоцем услуге;
- посетама у време боравка детета, у циљу разговора са дететом и сагледавања квалитета пружања услуге.

Број кућних посета саветника је у складу са чланом 38. Правилника о хранитељству, односно, у складу са садржајем услуге дефинисаним Планом услуге за дете.

Поред праћења и увида у остваривање сврхе хранитељства, саветник и други стручни радници (реализатори едукативних програма и супервизори Центра за породични смештај и усвојење) пружају подршку пружаоцима услуге и биолошкој породици и то кроз:

- саветовање пружаоца услуге и биолошке породице,
- информисање пружалаца услуге и биолошких родитеља,
- едуковање - индивидуални и групни рад са пружаоцима услуге и биолошким породицама, као и упућивање на коришћење одговарајуће литературе и сл.

Кад год је могуће, корисно је, и доприноси циљу услуге, организовање подршке заједно пружаоцима услуге и биолошкој породици, пре свега због специфичности ове услуге која се састоји у подељеној бризи о детету између ова два актера.

У погледу **материјалне подршке**, специфичност ове услуге издвојиће неке трошкове који се не могу покрити у цени трошкова за издржавање корисника на породичном смештају (члан 10. а Правилника о критеријумима и мерилима за утврђивање цена услуга у области социјалне заштите које финансира Република (“Службени гласник РС”, бр. 15/92, 100/93, 12/94, 51/97, 70/2003, 97/2003, 99/2003). Пре свега, потребно је посебно уредити трошкове превоза детета до породице пружаоца услуге и та средства треба обезбедити у складу са реалним трошковима јер дете може бити на смештају у свом комшилуку, али и на удаљености до 10 км, па и више, односно учесталост интервала смештаја (10 дана месечно по два дана или 20 дана месечно по два сата) дају потпуно различите трошкове превоза. Такође, отворено је питање, да ли сва права из овог правилника припадају и деци на повременом породичном смештају, нпр. право накнаду за трошкове уџбеника и школског прибора, као и на одмор и рекреацију, и екскурзију, с обзиром да нема континуитет боравка у породици пружаоца услуга, односно да се тај део родитељских дужности не преноси на пружаоца услуге овог облика породичног смештаја. Ово питање је неопходно детаљно уредити у подзаконском акту.

1.13. Накнада за пружање услуге

Специфичност повременог породичног смештаја утиче и на трошкове услуге, односно повремени боравци у породици пружаоца услуге утичу на трошкове задовољавања потребе деце, као и рад хранитеља, који, поред непосредне бриге о детету, имају додатне активности и то ван времена непосредне бриге о детету:

- ✓ припреме за одређене активности;
- ✓ обуке и присуство састанцима планирања заштите детета;
- ✓ вођење документације и извештавање;
- ✓ састанци са саветником за хранитељство и водитељем случаја;
- ✓ сарадња са биолошким родитељима;
- ✓ довођење и одвођење детета у своју породицу.

Код других облика породичног смештаја ове активности хранитеља одвијају се за време боравка детета у породици.

Током пилотирања овог облика породичног смештаја и рада на конципирању услуге, искристалисан је предлог финансирања услуге који би пратио релане трошкове за сваког корисника, уважавајући потребе сваког детета и различитости у планираним садржајима услуге за сваког појединца. У том смислу, потребно је и усагласити, односно допунити одговарајућа нормативна акта тако да:

1. Месечна накнада за рад хранитеља за повремени породични смештај буде у висини накнаде као и за друге облике породичног смештаја обрачуната тако што се број дана непосредне бриге о детету увећава за 50% за рад који хранитељ има мимо временаведеног са корисником. Овако утврђена накнада увећава се за 50% ако је дете на спавању, односно, умањује се за 50%, ако је дете краће од 10 сати на смештају у току дана.
2. Месечна накнада за издржавање детета врши се у складу са постојећим правилником, тако што се укупан број сати непосредне бриге о детету, на месечном нивоу прерачуна у дане и исплата врши за реализовани број дана у току месеца.

3. Накнада за издржавање детета увећава се месечно за:

- 50% за трошкове активности за дете и то: улазнице за спортске, културне и друге манифестације, организовање излета и рекреације, укључивање у спортске активности и др.
- реалне трошкове превоза детета до породице хранитеља.

Праћење и контролу наменског утrophка средстава прати саветник за хранитељство, и ако средства нису утрошена за потребе детета, врши обрачун и исплату умањује у складу са реалним трошковима.

Дете на повременом породичном смештају не остварује права која имају деца у осталим облицима породичног смештаја и то: за превоз до школе, за трошкове уџбеника и школског прибора, трошкове прославе матуре и дипломе, за трошкове наставе у природи и екскурзије.

Центар за породични смештај и усвојење пружаоцима услуге може из донација обезбеђивати опрему за дете која постаје имовина Центра и користи се за више корисника током развоја ове услуге. То може бити креветац, постељина, колица, посебна помагала, седиште за кола и сл.

1.14. Вођење документације

Први и најважнији документ који усмерава рад саветника за хранитељство је **План услуга и мера заштите детета** (чл. 36. Правилника о хранитељству), којим се дефинише садржај услуге, термини смештаја, број дана на месечном и годишњем нивоу, место пружања услуге (у стану пружаоца услуге или биолошке породице), праћење и подршка детету и породици. У складу са Правилником о хранитељству овај документ се доноси у сарадњи ЦСР и ЦПСУ и уз партиципацију детета, хранитељске породице, биолошке породице и других значајних особа за дете (чл. 35. Правилника о хранитељству).

Саветник за хранитељство води **“Дневник рада саветника за хранитељство о праћењу и подршци хранитељској породици”**

(чл. 43. Правилника о хранитељству) и то на прописаном обрасцу. У Дневник се бележе значајни подаци о детету и породици, али је за саветника важно да прати реализацију активности из Плана услуге за дете и садржај Дневника прилагоди томе. Дакле, садржај овог Дневника редукован је само на активности које су дефинисане у Плану услуге за дете. Стога је План услуга за дете најзначајнији документ и потребно је избећи клише који се користи за планирање заштите детета и циљеве и активности дефинисати примерено специфичностима услуге и могућностима праћења ефеката услуге, како би се обезбедио квалитет овог облика породичног смештаја.

Саветник за хранитељство два пута годишње доставља Центру за социјални рад **Извештај о остваривању заштите детета на хранитељству** (чл. 43. Правилника о хранитељству). Извештај треба да садржи основне податке о садржају услуге из Плана услуге за дете, као и информације о реализованим услугама и ефектима пружене услуге. Поред информација из праћења реализације услуге, саветник за хранитељство процењује компетентност пружаоца услуге и предлаже активности јачања његових компетенција у наредном периоду. Извештај се може радити ванредно у кризним ситуацијама, као и кад се врши прекид породичног смештаја.

Пружалац услуге повременог породичног смештаја води **Радну свеску хранитеља** у складу са чл. 44. Правилника о хранитељству и обавезно уноси следеће податке:

- ✓ време повременог боравка детета;
- ✓ активности које су реализоване и запажања пружаоца услуге;
- ✓ савете и инструкције које добија од саветника, питања и дилеме које жели да размени са саветником;
- ✓ запажања о сарадњи са биолошком породицом и потребној подршци за успостављање квалитетне сарадње;
- ✓ календар о врсти и времену узимања лекова детета;
- ✓ карактеристична понашања и напредовање детета;
- ✓ преглед утрошених средстава за остваривање услуге.

2. ПРОЦЕНА ПОТРЕБА КОРИСНИКА

Најопштије одређење процене би било „да је то поступак којим се утврђује или одређује вредност, квалитет или количина нечега, а нешто уже, а опет довољно широко јесте да је то процес прикупљања информација које ће процењивач или неко други искористити као основу или полазиште у доношењу одређених одлука или долажењу до жељеног циља” (Поповић, 2007, стр. 123).

Модел процене потреба има пред собом постизање **општих циљева**:

- ✓ прављење основе за планирање услуга и мера;
- ✓ прикупљање стандардизованих информација за опис, поређење и
- ✓ стварање базе за процену исхода у раду са корисником.

Конкретни циљеви били би:

- ✓ процена стања и потреба детета/младе особе са сметњама у развоју и породице;
- ✓ процена безбедности и ризика у породици и околини;
- ✓ процена постојећих ресурса, снага и препрека за решење проблема;
- ✓ одлука о даљим активностима.

У процени се препоручује коришћење Оквира за процену који је резимиран у форми троугла у којем су предочене три главне области које утичу на свакодневно искуство детета:

- **потребе детета** (здравље, образовање, идентитет, развој емоција и понашања, породични и друштвени односи, понашање у друштву, вештине самозаштите),
- **капацитети за родитељство** (основна нега, обезбеђење сигурности, емотивна топлина, стимулација, вођство и границе, стабилност) и

-
- **фактори породичне средине** (ресурси заједнице, приходи, социјална интеграција породице, запослење, становање, шира породица, породична историја и функционисање).

Овакав модел процене се заснива на продубљеном интервјуу сању чланова породице и коришћењу различитих метода процене, као што су опсервација, упитници и скале процене, увид у документацију, гледишта чланова породице.

За процену, као примењива и ефикасна показала се примена инструмента за Мерење животних навика за децу узраста од 5 до 13 година који је конструисала група аутора Patrick Fougeyrollas, Luc Nogueau, Celine Lerage (Патрик Фојгеролас, Лук Нореу, Селин Лепаж) у сарадњи са Roger Picard и Lucie Boissiere (Роџер Пикард и Луси Боисере). Овај упитник има за циљ да сакупи информације о целокупним животним навикама које дете остварује у свом окружењу (код куће, у школи, у насељу). Предвиђен је за децу од 5 до 13 година. Међутим, он се може употребити и за старију децу уколико то ситуација дозвољава. Као један од инструмената, са упутством за примену, налази се у Прилогу смерница.

Потребе треба да дефинишу дете/млада особа у складу са својим развијајућим капацитетима и биолошка породица детета/младе особе с обзиром да су родитељи најбољи познаваоци свог детета и да у реализацији услуге повременог породичног смештаја имају и улогу „учитеља“ – едукатора пружаоца услуге уз вођење стручних радника. Посебна пажња у процени мора се поклонити перцепцији потреба од стране биолошких родитеља јер је она јако важна у одређивању осталих могућих услуга које се породици могу пружити.

2.1. Потребе детета/младе особе

Здравље

На основу увида у медицинску документацију и информације добијене од родитеља и детета, потребно је утврдити актуелно

здравствено стање детета/младе особе, као и утицај медицинских третмана на опште, свакодневно функционисање детета/младе особе, развој индивидуалних способности и изградњу позитивне слике о себи код детета/младе особе.

Образовање

Деца и младе особе са сметњама у развоју имају право на образовање као и сви њихови вршњаци. При процени потребе за образовањем треба идентификовати:

- степен усклађености образовних захтева потребама детета/младе особе,
- постојање услова и потребних и недостајућих ресурса за укључивање и учествовање детета/младе особе у образовном процесу (од прилагођености простора - доступности школе, прилагођености унутрашњег простора и наставних средстава; преко прилагођености наставног плана и програма, као и начина његовог извођења способностима детета/младе особе; до вештина и ставова наставног особља и заједнице),
- одговор детета/младе особе на едукативне подстицаје, помоћ и подршку око учења.

Идентитет

Развој позитивног личног доживљаја сопствене индивидуалности од посебног је значаја за децу и младе са сметњама у развоју и њихове породице. Од значаја је утврдити на који начин родитељи, дете/млада особа и особе блиске детету и младој особи виде формирање личног идентитета детета и младе особе, на који начин себе представљају кроз своје понашање, као и разумевање утиска који остављају. Пажњу треба усмерити на снаге детета/младе особе и породице, позитивна непосредна животна искуства.

Развој емоција и понашања

Емоционални развој деце и младих са сметњама у развоју

следи исте принципе као и емоционални развој деце опште популације. Препознавање емоционалних потреба детета кроз обрасце понашања (неприхватање нове хране, кашасте хране, “рокинг”, сисање прста, самоповређивање детета које није саставни део синдрома идр.) је од изузетне важности за процену и планирање заштите, тј. сачињавање плана услуге. Наведени обрасци понашања могу указати на проблем емоционалног везивања. Потребе за додатном емоционалном подршком могу бити присутне, као и код друге деце, у разним стресним животним ситуацијама, као што су нпр. развод родитеља, одвајање, тешкоће у односима са другима.

Породични и друштвени односи

У процени је значајно утврдити квантитет и квалитет интеракције који дете/млада особа остварује са:

- родитељима - отвореност у комуникацији, послушност, одговор на захтеве, изражавање осећања и жеља;
- браћом и/или сестрама - пружање помоћи, учешће у игри;
- вршњацима - учешће у заједничким активностима, поштовање правила.

Вештине самозаштите

Пропорционално врсти и тежини сметње које дете/млада особа има, сагледава се развијеност практичних, емоционалних и комуникационих способности детета/младе особе за бригу о себи; вештина за решавање проблема и сналажења у непознатим ситуацијама и окружењу. Од начина прихватања тешкоћа које дете/млада особа има, зависи степен подстицања развоја вештина самозаштите код детета/младе особе. Неки родитељи, из жеље да заштите своје дете, умањују способности и потенцијале детета за развој вештина самозаштите; на себе преузимају задовољавање потреба детета које оно и само може да задовољи. Другу крајност могу да представљају родитељи који, због неприхватања чињенице да дете/млада особа има тешкоће у развоју, желе да код детета/младе особе развију и оне

вештине које не прате дететове развијајуће капацитете и потребе.

Као потребе детета са сметњама у развоју уочава се потреба за прилагођеним начинима задовољавања потреба (у складу са принципом индивидуалности), потреба за континуитетом (ритам дана, навике, особе које брину о детету...).

2.2. Капацитети за родитељство

Процена капацитета за родитељство подразумева процену способности родитеља да детету/младој особи пружи:

- **основну негу** (рутина здравствене неге, исхране, купања, спавања, шетње...);
- **осигурају безбедност** (заштита од повреда и опасности);
- **емоционалну топлину** (пружање љубави, топлине, утехе, охрабрења);
- **стимулишу развој детета/младе особе** (когнитивни, емоционални, социјални, културни);
- **адекватно вођство и границе** (контрола испољавања емоција и понашања, развој вештина решавања проблема, дисциплинске методе);
- **стабилност породичног окружења** (једнородитељска, нуклеарна, проширена породица - квалитет односа детета са члановима породице).

2.3. Фактори породичне средине

Приликом процене детета и породице, поред процене потреба детета/младе особе и капацитета за родитељство, од значаја је и процена:

- ✓ **ресурса заједнице** - које услуге у заједници постоје, колико је њихово коришћење доступно детету/младој особи и породици, колико ресурса и које породица већ користи, које су препреке за коришћење ресурса које дете/млада особа и породица актуелно не користе, као и начине за њихово превазилажење;

-
- ✓ **прихода породице** - да ли породица има редовне месечне приходе (месечна зарада по основу запослења, пензија, новчана социјална помоћ); додатне приходе (стипендија, децји додатак, додатак/увећани додатак за ТНП, повремене послови, изнајмљивање простора, приходи од пољопривреде и сл.), да ли су приходи довољни за задовољавање потреба чланова породице; управљање приходима од стране родитеља;
 - ✓ **социјална интеграција породице** - укљученост детета/младе особе и породице у друштвена догађања, културне, спортске садржаје; дружење са пријатељима; постојање вршњака детета/младе особе у непосредној околини;
 - ✓ **становање** - теренском посетом породици опсервирати простор у коме живе дете/млада особа и породица: величину стамбеног простора, опремљеност, чистоћу и уредност, прилагођеност простора потребама детета/младе особе; локацију куће/стана и приступ ресурсима заједнице;
 - ✓ **шира породица** - особе од подршке за бригу о детету/младој особи, мрежу сродника и пријатеља; територијалну удаљеност чланова породице; квалитет међусобних релација; став чланова породице у односу на тешкоће у развоју које дете/млада особа има;
 - ✓ **породична историја и функционисање** - подаци о начину превладавања кризе изазване сазнањем да дете има тешкоће у развоју; функционисање породице пре и након откривања тешкоћа које дете има; постојање осећаја кривице родитеља (посебно мајке) за постојање тешкоћа у развоју; актуелна организација породице око бриге о детету/младој особи, други значајни догађаји у животу детета/младе особе.

Када су у питању потребе породице детета/младе особе са сметњама у развоју, поред наведених, а од значаја за планирање подршке препознају се:

- потреба за побољшањем квалитета живота: одмор – путовања, излети, поштовање личних потреба;
- потреба очувања функционалности и целовитости поро-

-
- дице;
- потребе за лечењем – контрола здравља чланова породице који брину о детету;
 - потреба за друштвеним животом;
 - посвећивање другом детету/деци, тј.младој особи/особама у породици;
 - лично усавршавање родитеља;
 - јачање економског статуса породице;
 - потреба за психосоцијалном подршком, информисањем, новим знањима и вештинама када је у питању брига о детету/младој особи са сметњама у развоју;
 - потреба за учешћем у групама за самоподршку;
 - потреба за уважавањем и гратификацијом од „свих“ – стручних радника у социјалној заштити, просвети, здравству, од заједнице.

Закључак процене представља сумарна процена у којој се изводи закључак да ли је у интересу детета/младе особе укључивање у услугу повремених породичних смештаја, а на основу препознатих критеријума за коришћење услуге, а то су:

1) општи:

- породица има дете/младу особу са сметњама у развоју;
- постоји ризик од издвајања детета;
- у породици постоји актуелна кризна ситуација (нпр. развод брака, болест родитеља или неког другог члана породице, нагла промена материјалног статуса...);
- чланови породице су сагласни са коришћењем услуге.

2) посебни:

- нижи календарски узраст детета;
- прелазак породице у нову животну фазу када родитељи теже одговарају на потребе детета, младе особе (полазак у школу, пубертет...);
- породица је једнородитељска;
- породица (родитељ/и) нема или има ограничену или неадекватну подршку сродника/пријатеља;

-
- породица је корисник права на новчану социјалну помоћ;
 - дете/млада особа је корисник додатка/увећаног додатка за ТНП;
 - породица има више деце/младих особа са сметњама у развоју;
 - породица не користи ни једну услугу из система, недоступни су ресурси заједнице;
 - здравствени статус родитеља је нарушен.

3. ПРОЦЕНА ПОТЕНЦИЈАЛНИХ ПРУЖАЛАЦА УСЛУГЕ

Процена потенцијалних пружалаца услуге врши се у складу са важећим прописима. Стандарди у делу процене пружалаца услуге представљају саставни елемент целовите процене и обухватају:

- ✓ пријем пријава будућих пружалаца услуге повремениог породичног смештаја и прибављање потребне документације (исправа);
- ✓ процену опште подобности будућих пружалаца услуге повремениог породичног смештаја кроз интервју у установи и у кућној посети;
- ✓ примену програма припреме за пружање услуге и процену будућих пружалаца услуге повремениог породичног смештаја кроз програм припреме;
- ✓ доношење одлуке о општој подобности будућих пружалаца услуге и издавање потврде (лиценце) за пружање услуге повремениог породичног смештаја која важи две године, након чега се преиспитује.

Услуга повремениог породичног смештаја, која по својој садржини представља специфичну услугу у односу на стандардно хранитељство, намеће још нека питања током процене пружалаца услуге на које је током процене потребно обратити пажњу.

3.1. Искуство пружалаца услуге у бризи о деци/младима са сметњама у развоју са освртом на ризике

Посматрано са аспекта садржаја услуге, општег и посебних циљева, важно је током процене пружалаца услуге повремениог породичног смештаја утврдити сензибилисаност чланова породице за особе са сметњама у развоју. Личне снаге хуманости, алтруизма и

бриге о другима јесу пожељне, али не и довољне. Наиме, важно је додатно утврдити:

- ✓ Да ли чланови повремене породице имају искуство бриге о особама са сметњама у развоју;
- ✓ Да ли су у свом искуству имали неку врсту друштвено одговорног рада или волонтирања;
- ✓ Да ли имају предходна знања о карактеристикама особа са тешкоћама у развоју;
- ✓ Да ли имају вештине за поступање са особама са сметњама у развоју;
- ✓ Која знања и вештине је потребно унапредити током припреме и обуке;
- ✓ Да ли су отворени за учење и прихватање различитости;
- ✓ Да ли су отворени за заступање деце и особа са инвалидитетом.

3.2. Партнерски рад са родитељским породицама са освртом на личне карактеристике, знања и вештине за тимски рад

Основна специфичност услуге повременог породичног смештаја је што одговорност за задовољавање развојних потреба детета и даље остаје на родитељима и биолошкој породици, који повремено на кратко време поверавају дете пружаоцу услуге. Из ове специфичности произилази потреба да се током процене пружалаца услуге посебна пажња посвети вештинама за тимски рад. Пружаоци услуге повременог породичног смештаја треба да поседују личне карактеристике и социјалне вештине потребне за тимски рад као и спремност да унапређују и развијају ова знања и вештине како би односе са родитељском породицом и стручњацима градили на основама поверења, уважавања и сагласности. Пожељне личне карактеристике (социјалне вештине):

- хваљење других;
- адекватна употреба гласа;
- изражавање подршке;
- показивање нежности;
- упражњавање љубазности;
- охрабривање других;
- критиковање идеја, а не људи;
- изражавање неслагања без повређивања;
- коришћење речи «молим», «хвала»;
- контрола изражавања љутње;
- игнорисање ометајућих утицаја;
- прихватање разлика;
- активно слушање;
- уважавање вредности других;
- признавање туђег искуства;
- поступање по упутствима;
- постављање питања;
- изражавање невербалне подршке;
- прослављање успеха;
- описивање осећања;
- преузимање одговорности...

3.3. Доступност пружалаца услуге са освртом на „расположивост“ чланова породице и близину родитељске породице

Ако нам искуства говоре да је пружаоца ове врсте услуге пожељно бирати из круга породица које су блиске и познате биолошкој породици и детету и младој особи потребно је додатно проценити:

- да ли је и колико пружалац услуге доступан детету и родитељској породици;
- да ли је и колико просторно удаљен;
- да ли је потребно користити јавни превоз приликом одвођења/довођења детета/младе особе;

- колико су чланови повремене породице мобилни и да ли поседују аутомобил;
- да ли су чланови повремене породице преокупирани другим ангажманима и колико би та ангажовања представљала сметњу за благовремено пружање услуге;
- да ли неко од чланова повремене породице може да обезбеди присутност (расположивост) када је то потребно, односно да ли је у стању да целодневно и интензивно буде уз дете/младу особу;
- да ли им је доступан аутомобил за трансфер детета када користи услугу.

Ово важи и за породице које нису блиске корисницима услуге, а које се баве пружањем услуге повременог породичног смештаја, јер у неким ситуацијама биолошка породица неће означити потенцијалног пружаоца.

3.4. Доступност садржаја и других услуга са освртом на ресурсе у породици и ближој околини

Пожељно је да пружалац услуге повременог породичног смештаја живи у средини где постоје пружаоци других услуга, установе и институције како би се обезбедио континуитет задовољавања потреба детета уколико похађа вртић, школу, или уколико има потребе за здравственом заштитом или укључивањем детета/младе особе на неке друге услуге или забавне садржаје. Стамбени простор пружаоца услуга потребно је проценити и са аспекта специфичних захтева у односу на потребе детета/младе особе са сметњама у развоју. Осим стандардних услова у односу на стамбени простор пожељно је проценити:

- да ли постоје ризици узимајући у обзир карактеристике деце и младих са сметњама у развоју и њихову снижену способност самозаштите и уочавања ризика по безбедност;

- могућност доступности простора особама у колицима;
- могућности кретања по простору особа са сензорним тешкоћама;
- постојање дидактичких материјала или садржаја или потреба за унапређењем истих;
- постојање безбедног дворишта и сл.
- доступност јавног превоза.

3.5. Први интервју

Процена опште подобности хранитеља кроз интервју у установи и кућној посети важан је елемент процене за стандардно хранитељство и потребно га је реализовати у складу са прописаним стандардима. За потенцијалне пружаоце повремених породичног смештаја пожељно је претходно обавити интервју са циљем да се упуте у специфичност ове врсте услуге. У нашем систему прихваћен је концепт да стандардно хранитељство представља подршку биолошкој породици, али на посредан начин. Када је дете на смештају у хранитељској породици, биолошки родитељи добијају време да отклоне тешкоће и изазове због којих је дете издвојено из породице, односно да створе услове како би се дете вратило родитељима.

Услуга повремених породичног смештаја представља нешто специфичнију услугу где се фокус са подршке хранитељској породици премешта на биолошку породицу и дете/младу особу, који треба да представљају кључне актере, због чега је током процеса процене пружалаца услуге повремених породичног смештаја потребно додатно утврдити:

- аутентичност мотивације потенцијалних пружалаца услуге у складу са садржином, принципима и циљевима услуге повремених породичног смештаја;

- њихову спремност да буду помагачи, а не кључни актери, због чега их је потребно охрабрити и мотиве тражити у добробити детета и биолошке породице, али и у личном задовољству и добитима због тога што раде;
- фокус разговора (интервјуа) усмерити на чињеницу да боравак детета у породици пружалаца услуге траје повремено и на кратко, али да су ефекти за дете и биолошку породицу дугорочни;
- да ли су спремни да изазове у животу схвате као развојну прилику и укључе друге помагаче;
- да ли су фокусирани на препознавање снага, а не само на уочавање слабости;
- да ли разумеју да је рођење детета са сметњама у развоју снажан стресогени фактор за биолошку породицу;
- да ли разумеју да брига о детету са сметњама у развоју пред чланове биолошке породице поставља захтеве који могу да уздрмају чланове и угрозе функционисање породице као целине и њихово раздвајање;
- да ли су спремни да се суочавају са срединским предрасудама и подозривошћу...

4. ПОДРШКА

Када говоримо о подршци, морамо се осврнути на чињеницу да је она неопходна свим актерима, и корисницима и пружаоцима услуге повремениог породичног смештаја, као и стручним радницима који су укључени у њену реализацију.

Врста и интензитет подршке произилази из:

- ✓ капацитета биолошке породице, потенцијалног корисника услуге, да преиспита сопствене предрасуде и конструкте према деци/младима са сметњама у развоју, стручњацима и окружењу;
- ✓ потенцијала детета, младе особе са сметњама у развоју да се одвоји од родитеља (одгајатеља), да се адаптира на промену, на нову средину и ново социјално окружење;
- ✓ компетенција повремене породице, потенцијалног пружаоца услуге, да све чланове своје породице припреми за прихват детета, младе особе са сметњама у развоју такве каква јесте, свесна да је њима теже да се прилагоде јер су им адаптациони потенцијали снижени;
- ✓ недостатка конкретних знања и вештина за рад са децом са сметњама у развоју запослених у центрима за социјални рад и центрима за породични смештај.

Успешност подршке зависи од изграђеног партнерства између корисника (детета и његове породице), пружалаца и подржавалаца (стручни радници центара за социјални рад и центара за породични смештај) услуге повремениог породичног смештаја. То подразумева:

1. уску сарадњу свих актера, да раде заједно најбоље што могу;
2. заједничке циљеве који су јасно дефинисани и око којих постоји сагласност свих актера;

3. комплементарност знања свих актера:

- родитеља који најбоље познају своје дете и имају знања и вештине да га одгајају,
- потенцијалних пружалаца услуге и
- стручњака.

Уважавање комплементарности знања доприноси узајамном поштовању свих актера са посебним акцентом на уважавање родитеља детета са сметњама у развоју, њихове истрајности, снаге, знања и осећања и способности за доношење коначне одлуке.

1. договарање стручњака са корисницима и пружаоцима услуге по временог породичног смештаја и то да стручњаци дају предлог који сви заједнички разматрају, али одлуку доноси корисник;
2. креирање околности од стране стручњака да родитељ/хранитељ детета, младе особе са сметњама у развоју може не само добити информације него да може и да пружи јасне и одговарајуће информације о својим и дететовим потребама, навикама, недоумицама;
3. уважавање емотивних криза које се услед дуготрајног стреса могу јавити код родитеља у току реализације услуге и налажење алтернативних извора подршке;

Улога водитеља случаја и саветника за хранитељство у процесу подршке огледа се пре свега у:

- изградњи партнерског односа са дететом, младом особом, биолошком породицом и повременом хранитељском породицом, односа поверења и заједничког задатка у заштити најбољег интереса детета, младе особе са сметњама у развоју и његове породице;
- информисању;
- јасном дефинисању улога и одговорности сваког од актера;
- заједничком дефинисању планова, циљева и активности;
- повезивању породице, корисника и породице, пружаоца ус-

луге са другим системима (здравство, образовање, култура...) и изградњи шире мреже подршке у локалној заједници.

Крајњи ефекат подршке биолошкој породици требало би да буде **превазилажење осећања беспомоћности и подизање нивоа самопоуздања** што ће, неминовно, довести и до промена у односу на њихово укупно функционисање и квалитет бриге о детету.

Саветник за хранитељство пружа подршку биолошкој породици подстицајући родитеље да превазиђу сопствене стереотипе и предрасуде које након дугогодишње бриге о детету са сметњама у развоју руководе њиховим породичним и личним функционисањем. Један број родитеља деце са сметњама у развоју је кроз своје искуство изградио ставове о стручњацима као незаинтересованим, „свезнајућим боговима“ или „универзалним незналицама“, са недовољно разумевања и уважавања њих као родитеља, са недовољно емпатичности, непрофесионалности. Улога саветника и водитеља случаја је да емпатијом, активним слушањем, прихватањем, разумевањем и уважавањем њихових знања и вештина у бризи о детету, младој особи, кроз подршку породици умање степен негативног искуства родитеља деце и младих са сметњама у развоју. Било би корисно да и стручњаци који пружају подршку кроз континуирано стручно усавршавање превазиђу сопствене стереотипе и предрасуде о родитељима деце и младих са сметњама у развоју и о самој деци и младима са сметњама у развоју.

Ставови о детету, младој особи изграђују се током читавог живота, али основу тих ставова чини суочавање са ометеношћу детета. Начин на који се родитељима саопшти „страшна вест“ доводи до осећања кривице, за њих дете постаје проблем, однос и ставови према детету обојени су страхом од неизвесности. Ставови о детету мењају се током времена и зависе од тога како су посматрали дете пре откривања сметње, каква су очекивања имали, како су замишљали дете, како су замишљали родитељство. Често не могу раздвојити дете, младу особу и тешкоће са којима се суочавају, а које су последице сметњи које дете, млада особа има. Ови ставови доводе до одбацивања детета, занемаривања или презаштићивања.

Саветник и водитељ случаја кроз информисање, саветодавни рад, едукативне активности, укључивање породице у групе подршке и самоподршке, може допринети промени ставова родитеља.

Никако не смемо заборавити да за већину родитеља деце и младих са сметњама у развоју, деца/младе особе претстављају главни фактор како њиховог личног, тако и породичног функционисања. Остали аспекти личног и породичног живота често су у другом плану, што доводи до сумње у сопствене компетенције не само у садашњости, него и у прошлости – јесу ли све урадили како треба, где су погрешили, али и у будућности – шта ће бити са дететом када нас више не буде... Ови ставови најчешће доводе до изразито ниског самопоштовања, самопоуздања, сумњи у личне и родитељске компетенције. Уколико те тешкоће превазилазе стручна знања саветника и водитеља случаја, њихов задатак је да породици понуде могућност укључивања у терапијски рад, да је упуте у институцију која се тиме бави.

Подаци говоре да већина деце и младих са сметњама у развоју живи у једнородитељским породицама. Узрок овоме можемо делимично наћи у чињеници да су очекивања од партнера, улоге, однос према деци и родитељству били различити код партнера. Добијање детета са сметњама у развоју најчешће негативно утиче на партнерски однос (ређе долази до посебне партнерске везаности) јер су очекивања партнера неусклађена, као што су неусклађени ставови о детету са сметњама у развоју и очекивања од детета. Често долази до међусобног оптуживања, занемаривања потреба партнера, али и неусклађених ставова о њиховој другој деци. Често код друге деце постоји осећање запостављености, наметнутих обавеза, преоптерећености у бризи око брата или сестре који имају сметње у развоју. Подршка саветника у коришћењу услуге повремених породичног смештаја у овом делу је да, уколико то породица жели, помогне породици у реорганизацији, овладавању новим знањима и вештинама и проналажењу нових, другачијих модела организације породичног живота, кроз индивидуални саветодавни рад, укључивање породице у групе самоподршке или терапију.

Улога саветника у процесу подршке треба да буде усмерена и на смањење осећања изолованости, неадекватности и повлачења родитеља из социјалног окружења. Такође, важно је да у подршку

буду укључене породице порекла, пријатеља, комшија.

Саветник, уколико је едукован, може бити и иницијатор Породичне конференције или да ангажује иницијатора Породичне конференције. Реализацијом породичног плана смањује се социјална изолација породице, користе се ресурси у заједници и обезбеђује квалитетнија интегрисаност породице.

Саветник, у току коришћења услуге повремених породичног смештаја треба да пружи логистичку подршку за укључивање породице и свих њених чланова у све сфере социјалног живота, дружење, рекреација, брига о здрављу, хоби уколико то породица жели и исказује као своју потребу.

Подршка детету, младој особи, кориснику услуге од стране саветника најзначајнија је у периоду припреме и прилагођавања. Адаптација детета на промену, одвајање од родитеља и прихватање нових људи и новог окружења је процес који некада може да потраје. Саветник мора да зна да адаптација детета у великој, ако не и највећој мери зависи од ставова родитеља према детету, пружаоцима услуге и самој услузи. Подршка детету ће бити **високо индивидуализована** и јасно дефинисана планом услуге.

Подршка пружаоцима услуге од стране саветника мора да буде **континуирана и доступна у сваком тренутку, нарочито када се дете налази код њих**. Посебно је важна подршка пружаоцима услуге у почетку пружања услуге и то кроз чешће присуство саветника у породици. Период припреме мора да обухвати контакте пружалаца услуге у дому детета при чему саветник подстиче родитеље да исказу своје виђење детета и ситуације, јер они више знају о свом детету, његовим потребама, способностима, ритму дана, о себи и својим потребама, уверењима, циљевима, страховима, вештинама, снагама и слабостима. Важно је да саветник и пружаоцима услуге пружи шансу да исказу своја размишљања, ставове, страхове, непознанице и могуће слабости. Саветник треба да исказе поштовање према пружаоцима услуге, да покаже да разуме њихове страхове, њихова размишљања, осећања и очекивања. Потребно је да саветник подржи компетентност повремене хранитељске породице тако што ће истицати правилне поступке у односу према детету, младој особи, тако што неће доносити одлуке уместо њих јер би на тај начин могао да утиче на њихову сигурност у исправност

својих поступака. Такође, саветник у процесу пружања подршке треба да помогне повременој хранитељској породици да проналази различите начине решавања проблема у понашању детета и усвајању вештина предвиђених планом подршке.

Подршка од стране саветника у току реализације – коришћења услуге повременог породичног смештаја може се реализовати кроз индивидуални или групни саветодавни рад са родитељима, са пружаоцима услуга одвојено и заједно, кроз организовање трибина, едукативних и информативних састанака и радионица, укључивање у групе подршке и самоподршке. Посебно је важно да подршку не пружа само саветник, већ се користе сви расположиви ресурси у заједници.

4.1. Планирање подршке

У процесу доношења плана подршке учествују сви актери:

- дете, млада особа;
- биолошка породица;
- хранитељска породица;
- водитељ случаја;
- саветник за хранитељство.

Важно је да сви актери постигну **сагласност око циљева** за дете, младу особу и његову породицу, да сви равноправно учествују у **избору активности** које ће се реализовати у току трајања услуге и **задужењима** сваког од актера. Сви актери учествују и у **евалуацији** реализације услуге, а посебно место заузима биолошка породица, која на основу достигнутих циљева и промена може да предлаже измене плана и увођење нових активности.

План услуга и мера треба да садржи:

- ✓ приоритетне потребе детета / младе особе и биолошке породице;
- ✓ дефинисане циљеве у складу са приоритетним потребама;
- ✓ потребе хранитељске породице;
- ✓ дефинисане циљеве у односу на потребе;

- ✓ дефинисане активности које доприносе остваривању постављених циљева;
- ✓ одговорне актере за реализацију активности;
- ✓ рокове.

4.2. Циљеви подршке и активности

Циљеви подршке и активности треба да буду јасни, конкретни, реални, значајни за дефинисане потребе, достижни.

У току рализације услуге могу се јавити и одређене **тешкоће**. Саветник мора бити свестан ризика како би их, уз помоћ осталих актера, превазишао или свео на најмању могућу меру. У **ризике** спадају: незаинтересованост за услугу, одбијање родитеља да прихвате подршку, несарадљивост са стручњацима и пружаоцима услуге, незадовољство начином пружања услуге, неповерење, покушаји да стручњаци намећу породици своје ставове, различита очекивања актера о којима се не преговара на транспарентан начин и одустајање. У групу ризика спадају и недовољно знања и вештина код пружалаца услуге, страхови, недовољно емпатије и неквалитетно пружање услуге. Ризици се могу уочити и код професионалаца у смислу недостатка вештина за успостављање односа поверења, стереотипа и предрасуда које имају у односу на децу са сметњама у развоју и њихове породице, недостатка знања и анксиозности у вези сопствених вештина у раду са породицама и новог модела услуге.

Ризик	Могући узрок	Могући начини превазилажења
Одбијање родитеља да прихвате подршку	- неадекватна информисаност о услузи - неповерење да неко други брине о њиховом детету	- чешћи контакти са потенцијалним корисницима - квалитетан информативни материјал - медијска промоција

Незаинтересованост за услугу	- сагоревање - неинформисаност	- саветодавни и информативни рад са породицом у периоду процене и остваривања других права
Несарадљивост са стручњацима и пружоцима услуге	- социјална изолација породице - неповерење у системе - стереотипи о стручњацима и пружаоцима услуге	- јачање професионалних компетенција и емпатије стручњака - промоција позитивних примера пружалаца услуге - међусобни контакти кроз информативни и саветодавни рад
Незадовољство начином пружања услуге, неповерење и одустајање	- стереотипи – „ми то радимо боље“ - страх да се дете, млада особа превише веже за „неког другог“	- стално праћење задовољства корисника - правовремено евалуирање постигнутих циљева - континуиране заједничке активности са родитељима и пружаоцима услуге

5. ОБУКА ПРУЖАЛАЦА УСЛУГЕ

С обзиром на комплексност тешкоћа са којима се суочава биолошка (одгајатељска) породица детета, младе особе са сметњама у развоју и на сложеност начина задовољавања потреба детета, младе особе, припрема и обука повремене хранитељске породице мора бити континуирана и усмерена на конкретне вештине и знања која ће им омогућити да адекватно пружају услугу повременог породичног смештаја.

То пре свега значи да се након основне обуке, која је саставни део процене повремене хранитељске породице, оне, кроз период припреме, упознају са развојним специфичностима деце и младих са сметњама у развоју, али и са специфичностима конкретног детета, младе особе о којој ће бринути и његовом/њеном породицом.

Области из којих је пожељно да стекну додатна знања и вештине су:

- ✓ Сфера осећаја и опажаја (селективна или наглашена перцепција, сужено перцептивно поље – опажају само оно што је у центру њиховог опажајног поља).
- ✓ Пажња (чест дефицит пажње, честа конфузија и немогућност концентрације, краткотрајна концентрација, смањен обим...).
- ✓ Интелектуални развој (код неке деце успорен, код друге снижене интелектуалне способности).
- ✓ Мишљење (доминира конкретни ниво до функционалног, утисак смушености, услед промене може доћи и до привремене регресије).
- ✓ Емоције (изливи беса, иритантност, лаке промене расположења и осећања, анксиозност, бурне и краткотрајне реакције, импулсивност, туга, агресивност као реакција на промене и осујећења, збуњеност, стидљивост, повлачење, емоционална залеђеност или лепљивост, несигурност...).
- ✓ Социјални развој (кашњење у постизању социјалне зрелости, отежано успостављање социјалних релација, отежа-

но прихватање социјалних улога, отежана процена окружења...).

- ✓ Личност (неспособност контроле сопственог понашања, слаба иницијатива, несамосталност и сугестибилност, лакоумисленост, низак ниво самопоштовања).
- ✓ Понашање (непоштовање правила, тешко усвајање и не-разумевање правила, необична понашања, повређивање и самоповређивање...).
- ✓ Комуникација (отежана, зависно од врсте сметње коју дете има...).
- ✓ Функционисање породице детета са сметњама у развоју (шта су њихове снаге, изазови са којима се суочавају, потребе, тешкоће...).

Оно на чему треба посебно инсистирати када су у питању специфична знања које повремена породица треба да научи је како да препозна децје потребе, изађе им у сусрет и како да их задовољи.

Препоруке повременој хранитељској породици:

- Развијати осетљивост за препознавање децјих потреба и учити кроз свакодневни живот са дететом, а посебно од родитеља детета, младе особе.
- Нема брзих, универзалних и лаких решења. Бити смирен, стрпљив и толерантан.
- Најчешће се учи на сопственим грешкама. Битно је уочити их и бити спреман на промену сопственог понашања, уместо инсистирања искључиво на мењању понашања детета, младе особе.
- Начин на који дете, млада особа са сметњама у развоју исказује своје потребе и осећања мења се по облику и јачини испољавања из часа у час, из дана у дан. То може да вас збуди и наведе на недоследне и неодговарајуће поступке. Добро упознати дете, младу особу у току припреме и активно слушати родитеље детета, младе особе.

- Веома је важно поставити јасне границе и меру у задовољавању дететових потреба, чиме помажемо и њему и себи. Користити искуства родитеља детета, младе особе, сопствено родитељско искуство и знања и савете стручњака.
- Кључни начини у задовољавању потреба су: прихватање, топлина, правовременост и доследност, како у реаговању тако и у захтевима.

Повремена породица мора да зна да дете са сметњама у развоју услед промене може на необичне начине да испољава своје потребе:

- **Тешкоће успављивања и спавања**, често буђење уз врисак или продужено плакање, поремећени ритмови спавања – пригрлити дете, држати га за руку, певушити му, оставити светло – питајте родитеље шта раде у тим ситуацијама;
- **Одбијање или неумерено узимање хране, повраћање** – поставите иста правила као и родитељи, ограничите количину хране или чешће нудите детету храну;
- **Напади беса** – вриштање, бацакање, рушење, разбацивање, отимање, разбијање, ударање, насртање, уједање, шутирање – обезбедите сигурност да се дете не повреди, загрлити га лагано, додирнути или чврсто прибити уз себе, потражите савет од родитеља;
- **Самоповређивање** – уједање, ударање главом, саморањавање (гребање), грицкање ноктију, чупање, „гњечење“ очију – додиром, загрљајем или чврстим држањем обезбедите сигурност и безбедност детета, покушајте да му скренете пажњу на неку другу активност, изместите га из ситуације или просторије у којој се самоповређивање дешава;
- **Демонстративно мокрење и пражњење** - без обзира на место и време – утврдити да ли постоји неки „окидач“, пратити осећање детета пре и након радње, разговарати са родитељима;
- **Осамљивање** - бежање из ситуације или простора, затварање очију, ушију, прекривање главе, односно увлачење у

ћошак, као потреба потпуног издвајања – утврдити разлог, не испуштати дете из вида, пробати да му привучете пажњу нечим што воли или му понудити активност у којој ужива;

- **Присилно понашање - телом** – клађење, трчање у круг, заузимање чудних положаја; **рукама** – трешење, лепршање, тапшање, цеђење, гњечење, трпање руку у уста; **активношћу** – присилно ређање, низање, намештање предмета у простору, отварање и затварање фиока, ормана, врата – додирните, загрлите или чврсто ухватите, усмерите му пажњу на нешто друго, изведите га ван просторије у краћу шетњу.

Повремена породица треба да научи да процени када је дететово **понашање неприлагођено**, када оно не одговара ни узрасту ни развојном нивоу детета, када је опасно по дете или друге, када отежава функционисање осталих чланова породице и када изазива узнемиреност околине.

Обавезни поступци у ситуацијама неприлагођеног понашања када се дете, млада особа налазе у повременој породици:

- позвати родитеље уколико знања и вештине превазилазе могућност корекције или контроле понашања;
- позвати саветника уколико постоји недоумица око неких активности у односу на дете;
- одвести дете, младу особу уколико се ради о здравственом проблему (епи напад, напад панике...) који може бити угрожавајући и обавестити родитеље, саветника и водитеља случаја.

Постоје **типичне ситуације** које могу изазвати дететово неприлагођено понашање. У зависности од узраста детета и специфичности сметњи, различите су ситуације које изазивају неприлагођено понашање. Најчешће су то:

-
- **Претерано излагање детета**
 - а) изненадним, јаким и чудним звуцима;
 - б) блиским уношењем у видно поље;
 - ц) претераним мажењем и грљењем;
 - д) насилним изазивањем покрета;
 - **Нагло одвајање**, без припреме, од особе која пружа сигурност и заштиту;
 - **Промене окружења** - изненадне, или недовољно припремљене, које изазивају узнемиреност, несигурност, страх и панику;
 - **Лоше здравствено стање** - нарочито ситуације које су болне за дете, а оно не може да на одговарјући начин искаже или покаже бол;
 - **Доживљај запостављености**, непримећености, игнорисања;
 - **Непримерени захтеви** у односу на опште или тренутне могућности детета. Превелики захтеви оптерећују, изазивају незадовољство и напетост, премали изазивају незаинтересованост и досаду.

- Неопходно је знати да неприлагођено понашање детета увек носи неку поруку. Важно је разумети поруку како бисмо на добар начин реаговали.
- Треба се усмерити на оно што представља тешкоћу у понашању детета или опхођењу са њим, а не на личност детета.
- У увођењу промена треба ићи лагано, корак по корак, започињући од онога што је најближе уобичајеном понашању детета.
- Покажите му да је примећено, важно, успешно.
- Не штедите похвале, награде и подршку за свако пожељно понашање (говором тела и речима).

- Не реагујте, игноришите непримерено понашање (избегавајте близак телесни контакт, удаљите се из његовог видокруга) уколико оно није угрожавајуће за дете и околину.
- Преусмерите га из непожељног понашања нудећи му замену, прихватљиву и за њега и за вас (хајде да певамо, скачемо, играмо – уместо бесциљног јурцања у простору).
- Промените му простор ширећи га или ограничавајући га. Преуредите окружење звуком, сликом, осветљењем, пратећи дететове реакције.
- Понудите му нову активност – нов редослед, нова правила, пратећи дететова интересовања (ако не желиш да пишеш хајде да се играмо).
- Избегавајте све што изазива отпор или бес кад год је то могуће.
- Помозите му, охрабрите га да савлада проблем, утешите га кад не успева.
- Освестите му осећања и потребе (сад си бесан јер не успеваш да то обавиш на свој начин, хајде да пробамо поново заједно).
- Ако су љутња и бес изразити дозволите му да их избаци из себе на дозвољеном месту или предмету (можеш да вриштиш у својој соби, истуци јастук...).
- Директним захтевом без викања на дете. Кратким и јасним речима, примереним гласом, телесним ставом, додиром, контролом покрета, контактом очи у очи прекините понашање опасно по дете и околину.
- Будите доследни у забранама.
- Избегните кажњавања јер су болна и за дете и за оног ко кажњава. Кажњавање показује детету шта не треба да ради, а не шта и како треба да ради.

-
- Када нисте у стању да изађете на крај са одређеним понашањем обратите се стручњаку.
 - Покажите му да га волите таквог какво јесте.

Обуке реализују центри за породични смештај и усвојење, али поједине сегменте могу радити и стручњаци других сектора (просвета, здравство, НВО) или појединци, аутори акредитованих програма обуке, али и биолошке породице, родитељи и хранитељи деце са сметњама у развоју.

6. ПРОМОЦИЈА УСЛУГЕ

Савремени токови друштвене бриге о породици усмерени су ка подршци биолошкој породици у циљу побољшања квалитета живота и превенције измештања деце из породице. Посебну важност имају услуге које се пружају у породичном окружењу. Услуга повремено породични смештај помаже очувању функционалности породице и квалитетнијој бризи о деци са сметњама у развоју.

За развој услуге повременог породичног смештаја потребана је одговарајућа промоција, која ће омогућити доступност информација о услузи свим важним актерима.

Промоција треба да пружи **информације о:**

- садржају услуге;
- корисницима;
- носиоцима услуге;
- начину сарадње са организацијама и службама у заједници;
- процедурама и поступцима.

Промотивне активности могу бити:

- информисање путем медија (телевизија, радио, новине);
- организовање информативних састанака; организовање округлих столова; јавне трибине;
- едукације;
- употреба промотивних материјала, информатора, плаката, флајера. Овај материјал треба да буде разумљив, читљив и добро графички осмишљен и дизајниран.

Промоција је усмерена према:

- ✓ породицама које брину о деци и младима са сметњама у развоју;
- ✓ потенцијалним пружаоцима услуге;

-
- ✓ различитим системима у локалној заједници који пружају подршку деци са сметњама у развоју и њиховим породицама.

1. Промотивне активности које су усмерене ка **корисницима услуге** повремених породичних смештаја су информативни састанци са родитељима који брину о деци и младима са сметњама у развоју у школама, дневном боравку, центру за социјални рад. Добра информисаност даје породици могућност да у складу са потребама, бира услуге и користи расположиве ресурсе у заједници.

Услуга повремених породичних смештаја пружа могућност да одговори на специфичне потребе корисника у породичном окружењу. Породицу треба информисати да повремени породични смештај подразумева активну улогу биолошке породице у креирању услуге према потребама детета и младе особе. Породица има могућност да учествује у дефинисању потреба и предлаже пружаоца услуге.

Родитеље и одгајатеље треба упознати са добитима које ова услуга пружа (боља друштвена укљученост детета, младе особе и породице, дете/млада особа развија нове вештине које позитивно утичу на социјализацију, родитељ - одгајатељ добија време за задовољавање својих потреба и бригу о другим члановима породице, нарочито о деци и младим особама...). На тај начин се формира позитивна слика о услузи. Детаљније информације могу добити у центрима за социјални рад од водитеља случаја, а након тога у центрима за породични смештај и усвојење од саветника за хранитељство током припреме за ову врсту подршке. Представљање услуге повремених породичних смештаја хранитељским породицама које се баве хранитељством уз додатну подршку и брину о деци и младима са тешкоћама у развоју, може се реализовати у центрима за породични смештај и усвојење. Услуга може бити представљена на информативним састанцима, или појединачно свакој породици од стране саветника за хранитељство који јој пружа подршку.

2. Промотивне активности намењене потенцијалним **пружацима услуге** могу бити реализоване кроз медијско представљање услуге повремених породичних смештаја писањем чланака за штампу или гостовања на локалним медијима. Представљање услуге под-

разумева упознавање са садржајем услуге, активностима и обавезама пружаоца услуга, процедурама, обуци, подршци и добитима.

Сродници или пријатељи који показују спремност да брину о деци и младима са сметњама у развоју, информације о услузи повремени породични смештај могу добити у центрима за социјални рад. Детаљнија информисаност се пружа у оквиру припреме и обуке за пружање услуге повремени породични смештај.

3. Породице које брину о деци и младима са сметњама у развоју уживају посебну друштвену бригу, која подразумева укљученост различитих система у локалној заједници. За ефикасан систем подршке потребна је добра међусекторска сарадња која почива на информисаности о услугама које пружају различите установе, организације и цивилни сектор. Неопходно је да постоје дефинисане процедуре и начин упућивања корисника према носиоцима услуге.

Услугу повремени породични смештај треба прво представити професионалцима у **систему социјалне заштите** (у центрима за социјални рад и установама за смештаје деце и младих). Циљ је постизање уједначене информисаности о могућностима помоћи и подршке деци и младима са сметњама у развоју која живе са родитељима или хранитељима.

Посебну важност има **здравствени систем** који кроз здравствено збрињавање први пружа услуге деци, младима и породици. Лекари и здравствено особље су најчешће први којима се родитљи обраћају за помоћ, уживају њихово поверење и очекују савете за даљу бригу о детету, младој особи. Професионалци у здравственим установама морају бити информисани о актуелним, савременим приступима у заштити деце и младих са сметњама у развоју. За представљање услуге повременог породичног смештаја могу бити организовани информативни састанци здравствених радника са представницима других система. По потреби се могу организовати едукације за здравствене раднике како би употпунили своја знања и имали одговарајући приступ породици.

Полазећи од права детета да живи и расте у својој породици, циљ је оснажити биолошку породицу да прихвати бригу о свом детету и поред здравствених и развојних тешкоћа. Важно је да роди-

тељи буду информисани о систему подршке и услуга које им стоје на располагању. Те информације ће често добити прво у здравственим установама. Значајне су гинеколошко-акушерске клинике, педијатријске службе, домови здравља, дечија болница и психолошка служба, развојна саветовалишта, клиника за рехабилитацију и хабитацију. За промоцију услуге повремених породичног смештаја здравствене установе могу имати примерене флајере или водиче намењене родитељима како би им олакшали доступност ове услуге.

Са услугом повремених породичног смештаја треба упознати и **школски систем**. Значајно место заузимају школе за основно и средње образовање (за школовање ученика са сметњама у развоју). Због природе посла, професионалци у овим установама долазе у контакт са породицама који се налазе у ризику од издвајања деце и којима би подршка кроз повремену бригу ублажила тешкоће. Информативни састанци и округли столови били би корисни за размену искустава са професионалцима који су едуковани за рад са децом са сметњама у развоју. Препознавање породица којима је услуга повремених породичног смештаја потребна, допринела би да помоћ буде правовремена и ефикасна.

Интерресорна комисија за процену потреба за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком детету или ученику, треба да буде укључена на информативне састанке са представницима других система на којима ће се представити услуга. Приликом непосредног рада са породицама и децом и младима са сметњама у развоју могу се препознати породице које имају потребу за услугом повремених породичног смештаја. Важно је да се поштују процедуре дефинисане смерницама. Чланови комисије могу користити промотивни материјал који ће делити родитељима.

Услугу треба представити **удружењима** за помоћ деци са сметњама у развоју и другим **НВО** које кроз лепезу услуга пружају подршку породицама и деци са сметњама у развоју. Промотивне активности могу бити информативни састанци, округли столови, трибине и коришћење промотивног материјала.

Промоција усмерена ка установама и организацијама доприноси уједначеној информисаности система и бољег друштвеног умрежавања.

7. ПРОЦЕДУРЕ

7.1. Информисање

Центар за социјални рад надлежан за дете/младу особу и породицу пружа детаљне информације о услузи, посебно о могућим пружаоцима услуге, начину реализације, дужини трајања, обавезама биолошке породице као и о обавезама пружаоца услуге. У прилозима смерница налази се **чек листа** која садржи сет информација које је неопходно поделити са породицом, потенцијалним корисником услуге, а урађен је и лифлет за услугу.

7.2. Пријем захтева

Центар за социјални рад прима и разматра пријаве/захтеве родитеља деце и младих са сметњама у развоју за коришћење услуге повремениог породичног смештаја. Уз захтев се предаје и основна документација за дете/младу особу.

Пријемни радник одређује приоритет реаговања – редовно и прослеђује захтев руководиоцу службе за децу и младе, који задужује са предметом водитеља случаја. Руководилац службе или директор доноси одлуку о формирању стручног тима, са задатком да ради на процени потреба породице за коришћење услуге повремени породични смештај.

На услугу могу упућивати, образовне и здравствене установе, удружења грађана, НВО, пријатељи породице, породични сарадници, саветници за хранитељство и др. преко ЦСР, али и директно радници ЦСР.

7.3. Процена потреба детета/младе особе и породице

Стручни тим Центра за социјални рад врши **почетну процену** потреба детета/младе особе и биолошке породице уз активну партиципацију детета/младе особе и породице. Почетна процена обухвата и прикупљање информација о потенцијалним пружаоцима услуге (сродници, блиске особе породице), односно биолошки родитељи предлажу потенцијалне пружаоце услуге из круга сродника и њима блиских особа.

Процена потреба детета/младе особе и породице у реализацији ове услуге полази од исказаних потреба које идентификују дете/млада особа и породица. Даљи рад са дететом и породицом захтева и **усмерену процену** потреба детета и породице ради целисходног планирања реализације услуге.

У даљем планирању могуће је предвидети и иницирање породичне конференције, посебно у ситуацијама када постоји више заинтересованих потенцијалних пружаоца. Тада водитељ случаја обавештава лиценциране пружаоце ове услуге, како би независни координатор реализовао подршку породици. Такође, на располагању стручњацима стоји и могућност организовања конференције случаја.

7.4. Процена кандидата - пружаоца услуге

Процену опште подобности кандидата за пружаоца услуге по времену породични смештај, обавља Центар за породични смештај и усвојење.

Потенцијални пружаоци услуге су у обавези да прикупе документацију у складу са Правилником о хранитељству. Захтев са документацијом предаје се у ЦСР. Правник ЦСР даје мишљење о испуњености законских услова на основу прописане документације, након чега се ЦПСУ упућује захтев за даљу процену пружаоца кандидата за хранитељство. ЦПСУ у складу са чл. 24-28 врши процену путем интервјуа са потенцијалним кандидатима, кућне посете и реализације Програма припреме и обуке кандидата за хра-

нитељство, сачињава синтетизовани извештај који садржи процену опште подобности и подобности за повремени породични смештај и исти доставља ЦСР који издаје потврду за бављење хранитељством на прописаном обрасцу.

Поред опште подобности за бављење породичним смештајем потребно је да породица која је предвиђена за пружаоца услуге прође и обуку која је посебно конципирана за услугу повремени породични смештај.

7.5. Избор пружаоца услуге

Биолошка породица предлаже потенцијалног пружаоца услуге из круга сродника и блиских особа породице и детета/младе особе. Уколико нема заинтересованих и подобних сродника и блиских особа породице за пружање услуге, пружалац услуге може бити породица која је завршила обуку и налази се на евиденцији Центра за породични смештај и усвојење, а која је завршила и предвиђену обуку за реализацију услуге повремених породичног смештаја. Центар за породични смештај и усвојење може биолошкој породици предложити неколико потенцијалних породица подобних за пружање ове услуге.

ЦСР и ЦПСУ уз пуну партиципацију родитеља и детета/младе особе са сметњама у развоју, воде процес доношења одлуке о избору породице која ће пружати услугу, у складу са Правилником о хранитељству, водећи рачуна пре свега о најбољем интересу детета/младе особе.

Изабрани пружалац услуге наводи се у Породичном плану услуга и мера са планом сталности за дете, који потписују сви учесници (стручни радници ЦСР и ЦПСУ, биолошка породица, дете/млада особа у складу са својим могућностима и узрастом и пружаоци услуге). Биолошки родитељ, својим потписом верификује прихватање услуге.

7.6. Лична препорука родитељске породице

При избору потенцијалног пружаоца услуге повременог породичног смештаја потребно је обавезно обезбедити партиципацију родитељске породице и детета/младе особе (у складу са њиховим могућностима и развијајућим капацитетима), који дају личну препоруку, односно предлажу породицу (или појединца) за које сматрају да им могу бити повремена хранитељска породица. Свакако да је значајно уважити њихова мишљења и ставове али оставити могућност и стручној служби да процени у каквим су односима породице (сроднички, суседски, пријатељски) и какав је квалитет тих односа. Биолошка породица предлаже пружаоца услуге, уз писано образложење са разлога који су их определили за ту породицу и то ће бити саставни елемент евиденције и документације о раду са корисницима. Сваки ЦСР треба да дефинише основну структуру писане препоруке, чији саставни елементи могу да буду нпр:

- од када познају породицу, потенцијалног пружаоца услуге;
- где и када су се упознали;
- у каквим су односима (пријатељски, сроднички, суседски...);
- због чега сматрају да им та породица може бити помагач;
- како би их описали (да ли су брижни, посвећени, да ли сматрају да су осетљиви за потребе других);
- да ли их њихово дете познаје и да ли су се до сада укључивали у његово чување или друге активности.

7.7. Припрема детета/младе особе и породице

Увођење у услугу је далеко једноставније уколико је пружалац услуге породици и детету блиска особа. У овој ситуацији стручњаци су ти који се упознају са предложеним пружаоцима услуге и њиховим међусобним односима.

Уколико породица и дете не познају пружаоца услуге, увођење у услугу је поступно и прати потребе детета/младе особе и породице. Дете/млада особа и родитељи се упознају са потенцијалним пружаоцима услуге уз посредовање ЦСР и ЦПСУ. Начин припреме дефинише се **планом припреме за смештај**.

7.8. Реализација услуге

Уколико се поступак процене потреба породице детета/младе особе са сметњама у развоју оконча мишљењем стручног тима да је услуга повремено породични смештај адекватна за дете/младу особу и породицу, доноси се **одлука** о упућивању корисника на коришћење услуге. Након избора пружаоца услуге ЦСР и ЦПСУ уз обавезну партиципацију родитеља и детета/младе особе са сметњама у развоју сачињавају **план прилагођавања**, уколико се не познају од раније, **а затим и план услуга**.

ЦСР је у обавези да донесе **решење о породичном смештају** након чега се склапа уговор. ЦПСУ, према Породичном плану услуга и мера са планом сталности за дете, доставља периодичне извештаје ЦСР о времену ангажовања пружаоца услуге ради намирења трошкова услуге.

7.9. Подршка током реализације услуге

Подршка током реализације услуге се организује ускладу са одредбама Правилника о хранитељству, а на основу плана услуга који доносе заједно ЦСР и ЦПСУ.

Саветник за хранитељство пружа одговарајућу подршку у обе породице, за време кућних посета или другим видовима контаката. Подршка саветника се обезбеђује на основу плана услуга и мера, које су базиране на потребама детета/младе особе, односно са којим су се обе породице сагласиле.

Подршка биолошкој породици и породици пружаоцу услуге

може бити индивидуална и групна, уз могућност повезивања са осталим ресурсима за подршку у локалној заједници.

Пружалац услуге је у **обавези** да ризичне ситуације у којима може да се нађе дете или млада особа током реализације услуге, **одмах/без одлагања пријави**:

- родитељима;
- Центру за социјални рад (водителју случаја);
- Центру за породични смештај и усвојење (саветнику за хранитељство).

Ово се односи на ситуације које могу угрозити безбедност и сигурност детета, младе особе која користи услугу, могу угрозити његово здравље и живот или могу угрозити друге особе.

7.10. Извештавање о току реализације услуге

О току реализације услуге ЦПСУ извештава ЦСР најмање једном у месец дана телефоном, односно доставља извештаје након периода прилагођавања, а потом у складу са роковима дефинисаним у Породичном плану услуга и мера са планом сталности.

7.11. Поновни преглед и евалуација ефеката услуге

Поновни преглед и евалуација се врши према Породичном плану услуга и мера са планом сталности за дете како би утврдили да ли предузете мере одговарају потребама детета и породице и уједно планирали даље мере, а на основу сагледавања постигнутих исхода и ефеката услуге и процене потреба.

Препорука је да се на почетку пружања услуге евалуација врши након три месеца, а у даљем току реализације након 6 месе-

ци. Индивидуалним планом услуга и мера, може бити предвиђена и чешћа евалуација. У евалуацији су у обавези да учествују стручни тим Центра за социјални рад, саветник за хранитељство, биолошка породица, дете/млада особа у складу са својим способностима и претходним учешћем у сачињавању плана услуга и породица пружаоца услуге. Уколико породица користи још неку услугу, у евалуацију може бити укључен и пружалац те услуге.

7.12. Завршетак услуге

Услуга може престати:

- ✓ на захтев биолошке породице;
- ✓ на захтев породице пружаоца услуге;
- ✓ процене стручњака (из ЦСР или ЦПСУ) о сврсисходности;
- ✓ услед смрти корисника или пружаоца услуге;

Захтев за престанак услуге могу поднети сви актери укључени у бригу око детета и подноси се надлежном Центру за социјални рад, који по службеној дужности доноси решење о престанку коришћења услуге повременог породичног смештаја и доставља га и ЦПСУ.

8. ПРИЛОЗИ

Прилог 1

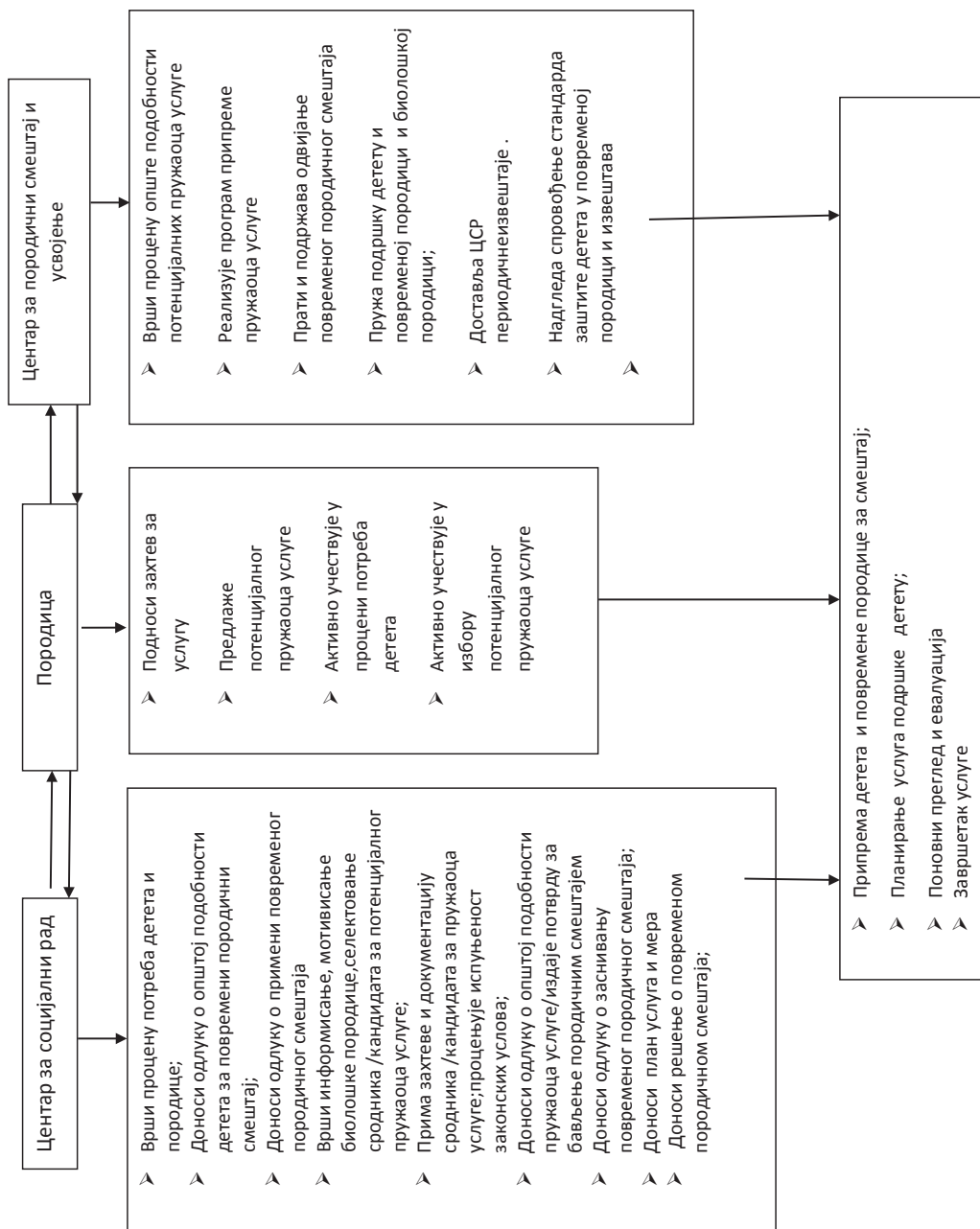
Чек листа

Биолошку породицу је неопходно информисати о следећим темама:

- сврси услуге;
- садржају услуге;
- пружаоцима услуге и поступку процене и избора;
- начину реализације услуге;
- потребној документацији за корисника и пружаоца услуге;
- дужини трајања услуге;
- трошковима услуге;
- улози и задацима биолошке породице;
- обавезама пружаоца услуге;
- поступку процене потреба деце и биолошких породица;
- улоге и одговорности ЦСР и ЦПСУ;
- потенцијалним добитима од услуге за дете и породицу;
- поступку доношења одлуке о коришћењу и престанку услуге.

Прилог 2

Шематски приказ улога актера у реализацији услуге



MERENJE ŽIVOTNIH NAVIKA
Prilagođeno deci uzrasta od 5 do 13 godina

SAŽETI INSTRUMENT

(MHAVIE-Deca 1.0)

**Patrick Fougeyrollas
Luc Noreau
Céline Lepage**

u saradnji sa

**Roger Picard
Lucie Boissière**

ISBN 2-922213-11-0
Dépôt légal Bibliothèque nationale du Québec, 2002
Dépôt légal Bibliothèque nationale du Canada, 2002

2001 - Tous droits réservés
RIPPH - C.P. 225, Lac St-Charles
(Québec), G3G 3C1, CANADA

Uputstva za osobe koje će popunjavati upitnik

**Molimo Vas da pažljivo pročitate ova uputstva.
To će Vam omogućiti da se upoznate sa upitnikom i
olakšati Vam njegovo popunjavanje.**

Uopšteno govoreći, ovaj upitnik ima za cilj da sakupi informacije o celokupnim životnim navikama koje dete ostvaruje u svom okruženju (kod kuće, u školi, u naselju). Predviđen je za decu od 5 do 13 godina. Međutim, on se može upotrebiti i za stariju decu ukoliko to situacija dozvoljava.

Životne navike su svakodnevne aktivnosti (npr.: uzimanje obroka, komunikacija, kretanje) i **uloge u društvu** (npr.: odlazak u školu, druženje, učestvovanje u zabavnim aktivnostima) koje omogućavaju opstanak i razvoj osobe u društvu tokom čitavog njenog života. Ostvarivanje životnih navika zavisi od uzrasta deteta, očekivanja okruženja, kao i od kulturnih aspekata.

Za svaku životnu naviku treba da naznačite na koji način je dete uglavnom svakodnevno ostvaruje i da date ocenu tog ostvarivanja. **Radi se o načinu na koji dete najčešće ostvaruje životnu naviku.**

Napomena osobi koja popunjava upitnik:

Na ovaj upitnik odgovarajte slobodno prema svojim opažanjima. Ne postoji tačan ili netačan odgovor. Ukoliko Vam je neprijatno da odgovorite na neka lična pitanja vezana za dete, niste u obavezi da na njih odgovorite.

Podaci o detetu

1) Ime i prezime deteta: _____

2) Datum rođenja: _____ dan / mesec / godina
/ /

3) Pol: ženski ☐ muški ☐

4) Smeštaj deteta: _____

5) Datum procenjivanja: _____ dan / mesec / godina
/ /

6) Upitnik popunjava: stručnjak u razgovoru sa: detetom ☐
roditeljem ☐
stručnjak na osnovu ličnog uvida ☐

7) Ime i stručna disciplina: _____

8) Navedeni nivo zadovoljstva je: detetov ☐
roditeljev ☐
stručnjakov ☐

3

Odgovorite na sledeća pitanja/obeležite odgovarajuće kvadratiće za svaku životnu naviku/ulogu:	1.Nivo ostvarivanja (samo jedan odgovor)					2.Vrsta potrebne pomoći (1 ili više odgovora, u zavisnosti od slučaja)					3.Nivo zadovoljstva (samo jedan odgovor)				
	Nije primenljivo	Bez teškoća	Sa teškoćama	Nije ostvareno	Pasivno	Bez pomoći	Dodatna ljudska pomoć*	tehničko pomagalo	Adaptacija	Nezadovoljan	+/- zadovoljan	Zadovoljan			
1. na koji način je dete obično ostvaruje?															
2. koja vrsta pomoći mu je za to potrebna (ako je potrebna);															
3. nivo zadovoljstva načinom na koji se ova navika/uloga ostvaruje.															
Ukoliko navika/uloga ne odgovara uzrastu deteta ili zahtevima /mogućnostima okruženja, upišite: NIJE PRIMENLJIVO															
Ishrana															
Odbir odgovarajućih namirnica za užitak, obroke, prema ukusu i svojim posebnim potrebama (količina i vrsta namirnica)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	1.1		
Učestvovanje u pripremanju obroka (predjelo, glavno jelo, desert ...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	1.2		
Uzimanje obroka (uključujući posude i pribor, poštovanje uputstava...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	1.3.1		
Jesti u restoranu (sa posluživanjem za stolom i u restoranima brze hrane)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	1.3.2		
Stanje tela															
Leganje u krevet i utajanje iz njega	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	2.1		
Spavanje (udobnost, trajanje, kontinuitet... ..)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	2.2		
Bavljenje fizičkim aktivnostima koje održavaju ili poboljšavaju zdravlje ili fizičku kondiciju deteta.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	2.3		
Bavljenje relaksacionim ili opuštajućim aktivnostima (slušanje muzike ili priče, čitanje knjige...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	2.4		
Lična nega															
Vodenje računa o svojoj telesnoj higijeni (umivanje, pranje zuba, češljanje, tuširanje i kupanje...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	3.1		

* Radi se pomoći koja je dodatna u odnosu na pomoć koja je obično potrebna detetu istoga uzrasta.
N.B. Ne treba zaboraviti da se radi o uobičajenom načinu na koji dete ostvaruje svoje životne navike.

4

Odgovorate na sledeća pitanja/obeležite odgovarajuće kvadratiće za svaku životnu naviku/ulogu: 1. na koji način je dete obično ostvaruje; 2. koja vrsta pomoći mu je za to potrebna (ako je potrebna); 3. nivo zadovoljstva načinom na koji se ova navika/ uloga ostvaruje. Ukoliko navika/uloga ne odgovara uzrastu deteta ili zahtevima /mogućnostima okruženja, upišite: NIJE PRIMENLJIVO	1.Nivo ostvarivanja (samo jedan odgovor)					2.Vrsta potrebne pomoći (1 ili više odgovora, u zavisnosti od slučaja)					3.Nivo zadovoljstva (samo jedan odgovor)	
	Nije primenljivo	Bez teškoća	Sa teškoćama	Nije ostvareno	Pasivno	Bez pomoći	Dodatna ljudska pomoć	Tehničko pomagalo	Adaptacija	Nezadovoljan	+/- zadovoljan	Zadovoljan
Korišćenje toaleta kod kuće (uključujući i metode ili opremu neophodne za izbacivanje fekalija i mokraće)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	3.2.1
Upotreba toaleta van kuće (uključujući i metode ili opremu neophodnu za izbacivanje fekalija i mokraće)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	3.2.2
Oblačenje i svačenje gornjeg dela tela (uključujući dugmiće, rajsferšluse ...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	3.3.1
Oblačenje i svačenje donjeg dela tela (uključujući dugmiće, rajsferšluse ...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	3.3.2
Učestvovanje u stavljanju i skidanju ortoza i proteza (naočara, slušnih aparata...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	3.3.3
Učestvovanje u lečenju zdravstvenih problema (previjanje, lekovi...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	3.4.1
Korišćenje usluga klinika, bolničkih centara, centara za rehabilitaciju	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	3.4.2
Komunikacija												
Razgovaranje sa odraslom osobom kod kuće ili u zajednici (izražavanje svojih potreba, vođenje razgovora...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	4.1.1
Razgovaranje sa drugim detetom kod kuće ili u zajednici (izražavanje svojih potreba, vođenje razgovora...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	4.1.2
Razgovaranje sa grupom osoba kod kuće ili u zajednici (izražavanje svojih ideja, vođenje razgovora...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	4.1.3

* Radi se pomoći koja je dodatna u odnosu na pomoć koja je obično potrebna detetu istoga uzrasta.
N.B. Ne treba zaboraviti da se radi o uobičajenom načinu na koji dete ostvaruje svoje životne navike.

5

Odgovorate na sledeća pitanja/obeležite odgovarajuće kvadratiće za svaku životnu naviku/ulogu: 1. na koji način je dete obično ostvaruje; 2. koja vrsta pomoći mu je za to potrebna (ako je potrebna); 3. nivo zadovoljstva načinom na koji se ova navika/ uloga ostvaruje. Ukoliko navika/uloga ne odgovara uzrastu deteta ili zahtevima /mogućnostima okruženja, upišite: NIJE PRIMENLJIVO	1.Nivo ostvarivanja (samo jedan odgovor)					2.Vrsta potrebne pomoći (1 ili više odgovora, u zavisnosti od slučaja)					3.Nivo zadovoljstva (samo jedan odgovor)	
	Nije primenljivo	Bez teškoća	Sa teškoćama	Nije ostvareno	Pasivno	Bez pomoći	Dodatna ljudska pomoć	Tehničko pomagalo	Adaptacija	Nezadovoljan	+/- zadovoljan	Zadovoljan
Komuniciranje pismenim putem (pisanje reči, rečenica, kratkih tekstova...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	4.2.1
Čitanje i razumevanje pisanih informacija (piktograma, pismenih uputstava, reklama, signalizacije...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	4.2.2
Upotreba telefona (kod kuće ili na poznatom mestu)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	4.3.1
Korišćenje računara	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	4.3.2
Korišćenje televizora, videa, audio sistema, vokmena	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	4.3.3
Stanovanje												
Učešće u održavanju stana (spremanje, nameštanje kreveta, slaganje svojih ličnih stvari...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	5.2.1
Učešće u održavanju spoljnog dela stana (održavanje travnjaka, čišćenje snega...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	5.2.2
Ulaženje i izlaženje iz stana	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	5.3.1
Kretanje unutar stana	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	5.3.2
Korišćenje nameštaja i opreme u stanu (stolova, ormara, rasvete, dvorišnih igračaka...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	5.3.3
Kretanje u spoljašnjem delu stana (dvorište, podrum...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	5.3.4

* Radi se pomoći koja je dodatna u odnosu na pomoć koja je obično potrebna detetu istoga uzrasta.
N.B. Ne treba zaboraviti da se radi o uobičajenom načinu na koji dete ostvaruje svoje životne navike.

6

Odgovorite na sledeća pitanja/obeležite odgovarajuće kvadratiće za svaku životnu naviku/ulogu:		1.Nivo ostvarivanja (samo jedan odgovor)					2.Vrsta potrebne pomoći (1 ili više odgovora, u zavisnosti od slučaja)			3.Nivo zadovoljstva (samo jedan odgovor)			
		Nije primenljivo	Bez teškoća	Sa teškoćama	Nije ostvarena	Pasivno	Bez pomoći	Dodatna ljudska pomoć*	tehničko pomagalo	Adaptacija	Nezadovoljan	+/- zadovoljan	Zadovoljan
1. na koji način je dete obično ostvaruje; 2. koja vrsta pomoći mu je za to potrebna (ako je potrebna); 3. nivo zadovoljstva načinom na koji se ova navika/uloga ostvaruje. Ukoliko navika/uloga ne odgovara uzrastu deteta ili zahtevima /mogućnostima okruženja, upišite: NIJE PRIMENLJIVO													
Kretanje													
Kretanje po ulici ili trotoaru (uključujući i prelažanje ulice)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	6.1.1
Kretanje po neravnoj ili klizavoj površini (snegu, ledu, travi, šljunku...)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	6.1.2
Kretanje biciklom (u cilju prevoženja, zabave...)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	6.2.1
Koristiti prevozna sredstva kao putnik (automobil, autobus, taks...) (prilagođena prevozna sredstva smatraju se adaptacijom)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	6.2.2
Odgovornosti													
Korišćenje različitih kovanih i papirnih novčanica i prepoznavanje njihove vrednosti		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	7.1.1
Upravljanje svojim džeparcem (uštedevina, sitni troškovi...)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	7.1.2
Korišćenje bankovne kartice (čekovne kartice...)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	7.1.3
Odlazak u kupovinu, nabavku (odabir namernica, plaćanje, pristup radnjama ...)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	7.1.4
Poštovanje dobara i prava drugih		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	7.2.1
Briga o sebi, navođenje drugih da poštuju prava deteta		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	7.2.2
Pružanje pomoći roditeljima ili drugim članovima porodice (pružanje usluga...)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	7.3

* Radi se pomoći koja je dodatna u odnosu na pomoć koja je obično potrebna detetu istoga uzrasta.

N.B. Ne treba zaboraviti da se radi o uobičajenom načinu na koji dete ostvaruje svoje životne navike.

7

Odgovorite na sledeća pitanja/obeležite odgovarajuće kvadratiće za svaku životnu naviku/ulogu:		1.Nivo ostvarivanja (samo jedan odgovor)					2.Vrsta potrebne pomoći (1 ili više odgovora, u zavisnosti od slučaja)			3.Nivo zadovoljstva (samo jedan odgovor)			
		Nije primenljivo	Bez teškoća	Sa teškoćama	Nije ostvarena	Pasivno	Bez pomoći	Dodatna ljudska pomoć*	tehničko pomagalo	Adaptacija	Nezadovoljan	+/- zadovoljan	Zadovoljan
1. na koji način je dete obično ostvaruje; 2. koja vrsta pomoći mu je za to potrebna (ako je potrebna); 3. nivo zadovoljstva načinom na koji se ova navika/uloga ostvaruje. Ukoliko navika/uloga ne odgovara uzrastu deteta ili zahtevima /mogućnostima okruženja, upišite: NIJE PRIMENLJIVO													
Meduljudski odnosi													
Održavanje afektivnih odnosa sa svojim roditeljima		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	8.1.1
Održavanje afektivnih odnosa sa drugim članovima svoje bliže porodice (sestre, braća ...)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	8.1.2
Održavanje afektivnih ili društvenih odnosa sa ostalim rođacima		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	8.1.3
Uspostavljanje i održavanje prijateljskih ili društvenih veza sa prijateljima (škola, zabava...)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	8.2.1
Održavanje društvenih veza sa drugim odraslim osoba iz okruženja (nastavnici, animatori...)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	8.2.2
Život u zajednici													
Učestvovanje u aktivnostima društvenih klubova, udruženja studenata ili drugih organizacija (izviđači, odeljenska zajednica, različita udruženja...)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	9.1.1
Učestvovanje u aktivnostima vezanim za veroispovest ili duhovnost		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	9.1.2
Obrazovanje													
Odlazak, ulazak u školu i kretanje u školskoj zgradi i dvorištu (uključujući nošenje školske torbe)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	10.1
Učestvovanje u školskim obrazovnim aktivnostima (praćenje časova, izrada pismenih zadataka, radionice...)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	10.2
Praćenje specijalizovanih časova (fizičko vaspitanje, muzičko obrazovanje...)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	10.3

* Radi se pomoći koja je dodatna u odnosu na pomoć koja je obično potrebna detetu istoga uzrasta.

N.B. Ne treba zaboraviti da se radi o uobičajenom načinu na koji dete ostvaruje svoje životne navike.

8

Napomena: Odeljak o radu (odeljak 11 u životnim navikama nomenklature NSH) ne pojavljuje se u ovoj verziji merenja životnih navika koja je prilagođena deci uzrasta od 5 do 13 godina.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бекер, К., Милојевић, Н. Завишић, В.(2009). *Деца са сметњама у развоју - од пасивних прималаца/-тељки услуга до активних учесника/-ца у животу заједнице* – Извештај. Панчево: Иницијатива за инклузију Велики мали
2. Бркић, М. Станковић, Д. Жегарац, Н. (2013). *Очекивања родитеља деце са сметњама у развоју*, Истраживања, Београд
3. Дејвис, Х. (Dejvis, Н.) (1995). *Саветовање родитеља хронично оболеле деце и деце ометене у развоју*. Београд: Институт за ментално здравље
4. Жегарац, Н., Џамоња-Игњатовић, Т. и Бркић, М. (2007). *Водич за планирање, процену, интервенције и евалуацију рада за водитеље случаја* – Приручник за програм обуке Знања и вештине за вођење случаја у социјалној заштити, Едукативни материјал, Министарство рада и социјалне политике Републике Србије
5. Закон о социјалној заштити, („Сл.гласник РС“, бр. 24/2011)
6. Ишпановић, Радојковић В. Борисављевић Т. Дацковић П. Анђелић С. „Припрема и подршка хранитељској породици за прихват детета са умереном ометеношћу у менталном развоју“
7. Матијевић Д. Сокал Јовановић Љ., идр. (2010.) *Приручник за рад у заједници са породицама деце са сметњама у развоју*, Градски завод за јавно здравље, Београд
8. Митић, М. (1997). *Породица и стрес – између пораза и наде*, Институт за психологију и ИП „Жарко Албуљ“
9. Митић, М. и сар. (2007). *Хранитељство као изазов*. Београд:

10. Поповић, В. (2007). Клиничка процена у: *Клиничка психологија*, Бергер, Ј. И Митић, М. (уред.), Центар за примењену психологију, Београд
11. Породични закон Републике Србије, („Сл.гласник РС“, бр.18/2005, 72/2011 – др.закон и 6/2015)
12. Правилник о хранитељству, („Сл.гласник РС“, бр.36/2008)
13. Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад, („Сл.гласник РС“, бр. 59/2008, 37/2010, 39/2011 – др.правилник и 1/2012 – др. правилник)
14. Шекспир, Р. (Šekspir, R.) (1979). *Психологија ометених у развоју*. Београд: Нолит
15. <https://www.oxfordshire.gov.uk/cms/sites/default/files/folders/documents/socialandhealthcare/childrenfamilies/fostering/fostercaresummaryallowancebooklet.pdf>
16. <https://www.gov.uk/foster-carers/types-of-foster-care>
17. <http://new.barnsley.gov.uk/fostering-adoption-children-care/fostering/different-types-foster-care/short-break-foster-care-disabled-children-young-people/>
18. www.bristol.gov.uk/page/children-and-young-people/different-ways-foster
19. <http://www.nottinghamcity.gov.uk/article/22077/Our-short-break-foster-care-scheme-is-known-as-the-Home-from-Home-scheme>
20. http://www.sandwell.gov.uk/info/200218/carers/3199/short_break_foster_carers

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

364.65-053.2-056.26/.29(035)

316.356.2-053.2-056.26/.29(035)

**СМЕРНИЦЕ за повремени породични
смештај** / аутори Аничих Весна ... [и др.]. - Нови
Сад : Покрајински завод за социјалну заштиту,
2016 (Ужице : Графичар). - 87 стр. : илустр. ; 24
cm

Тираж 500. - Библиографија.

ISBN 978-86-89563-05-4

1. Аничих, Весна

а) Деца са посебним потребама - Социјална
заштита - Породични смештај - Приручници
COBISS.SR-ID 305085191